Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

Қишлоқ ҲАҚИҚАТИ

1990 йил 16 март
ЖУМА
№ 62 (4.856).

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади ◆ Баҳоси 3 тийин

СССР Президенти М. С. ГОРБАЧЕВ:

МАМЛАКАТИМИЗ ХАЛҚЛАРИГА САДОҚАТ БИЛАН ХИЗМАТ ҚИЛИШГА, СССР КОНСТИТУЦИЯСИГА ҚАТЪИЙ РИОЯ ЭТИШГА, ГРАЖДАНЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИГА КАФОЛАТ БЕРИШГА, ЗИММАМГА ЮКЛАНГАН СССР ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ЮКСАК ВАЗИФАЛАРИНИ ВИЖДОНАН БАЖАРИШГА ТАНТАНАЛИ ҚАСАМЁД ҚИЛАМАН.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи халқ депутатлари Съездининг қарори

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАЛАРИ ИТТИФОҚИНИНГ ПРЕЗИДЕНТИ ТЎҒРИСИДА

СССР халқ депутатлари Съезди қарор қилади:

Ўртоқ Михаил Сергеевич **Горбачев** Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти этиб сайлансин.

СССРнинг биринчи Президенти қасамёд қилди

ТАССнинг парламентдаги мухбирлари Кремлдан хабар берадилар

Михаил Сергеевич Горбачев СССРнинг биринчи Президенти этиб сайланди. 15 март куни эрталаб СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари III Съездида шу ҳақда эълон қилинди.

Раислик қилувчи **А. И. Лукьянов** съезд ҳисоб комиссиясининг раҳбари **Ю. А. Осипьянга** сўз берди, у кеча кечқурун ўтказилган яширин овоз бериш натижаларини эълон қилди. ССР Иттифоқи халқ депутатлари жами 2245 нафар. Кечаги овоз бериш чоғида роппа-роса 2000 нафар СССР халқ депутати сайлов бюллетенини олди. Сайлов қутилари очилганида 1878 та бюллетень чиқди. Овозлар ҳисобланаётган вақтда 54 та бюллетень бекор қилинди.

Берилган овозлар қуйидагича тақсимланди: номзодни ёқлаб 1329 овоз берилди, 495 депутат қарши овоз берди.

Шундай қилиб, деди комиссия раиси зал аҳлининг қарсаклари остида, овозларни ҳисоблаш асосида ўртоқ Михаил Сергеевич Горбачев ССР Иттифоқининг Президенти этиб сайланди.

Комиссия раиси депутатлардан бирининг саволига жавоб қайтариб қуйидагича изоҳ берди: М. С. Горбачев номзодини ёқлаб Съезднинг рўйхатдаги составидан овозларнинг 59,2 фоизи ёки бюллетень олган депутатларнинг 66,45 фоизи ёки овоз беришда иштирок этганларнинг 70, 76 фоизи овоз берди. Сўнгги икки рақам маълумот тусидадир. Биринчи рақам эса расмий рақамдир.

Съезд ҳисоб комиссиясининг протоколини тасдиқлади.

Яширин овоз бериш якунларига кўра қарор қабул қилинди: ўртоқ **Михаил Сергеевич Горбачев** Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти этиб сайлансин.

СССР Конституциясига мувофиқ, мамлакат Президенти СССР халқ депутатлари Съездининг мажлисида қасамёд қилади.

СССР халқ депутатлари, Съезд меҳмонлари ўринларидан турадилар. Президент Съезд тасдиқлаган СССР Конституциясини ушлаб туриб қасамёд қилади: «Мамлакатимиз халқларига садоқат билан хизмат қилишга, СССР Конституциясига қатъий риоя этишга, гражданларнинг ҳуқуқ ва эркинликларига кафолат беришга, зиммамга юкланган СССР Президентининг юксак вазифаларини виждонан бажаришга тантанали қасамёд қиламан».

Раислик қилувчи съезд номидан мажлис аҳлининг қарсаклари остида М. С. Горбачевни Совет Давлати раҳбари вазифасини бажаришга киришган СССРнинг биринчи Президенти деб эълон қилади.

СССР Президенти **М. С. Горбачев** минбар ёнига келади ва нутқ сўзлайди.

(М. С. Горбачев нутқининг матнини газетанинг келгуси сонида ўқийсиз).

СЪЕЗД ПРЕЗИДЕНТ УЧУН ОВОЗ БЕРДИ

Мамлакат Конституциясига янги боб ёзилди. У «СССР Президенти» деб номланди. Шу муносабат билан Асосий Қонуннинг бир қанча моддаларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш зарур бўлиб қолди. Қонун чиқариш тартиби СССР халқ депутатларидан анчагина вақт ва куч-ғайрат талаб қилди.

14 март куни эрталаб улар Кремлга тўпландилар ва **М. С. Горбачев** раислигида президент ҳокимияти ҳамда Конституцияга ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги Қонун лойиҳасини муҳокама қилишни давом эттирдилар. Илгари хабар қилинганидек, лойиҳа тўрт бўлимдан иборат. СССР Президенти лавозимини таъсис этиш тўғрисидаги биринчи бўлим деярли мунозарасиз куни кеча қабул қилинди. Конституцияга ўзгартишлар хусусидаги иккинчи бўлим анча мунозарага сабаб бўлди. Депутатлар шу куни сиёсий партиялар, жамоат ташкилотлари ва оммавий ҳаракатларнинг давлатдаги ўрни, шунингдек мулкчиликнинг турли шаклларига тааллуқли моддаларни узил-кесил баён этишга улгурдилар.

Чоршанба куни Конституциянинг янги «СССР Президенти» боби теварагида баҳслар бир неча соат давом этди. Бу тушунарли: шошма-шошарлик билан Асосий Қонунга пухта ишлаб чиқилмаган қоидаларни киритмаслик, улар турлича талқин этилиши эҳтимолига йўл қўймаслик учун ҳар бир таърифни солиштириш, унинг мазмунини пухта текшириш талаб қилинди. Шу туфайли съезд таҳрир комиссиясининг раиси **В. Н. Кудрявцев** минбарда узоқ вақт туриб қолишига, кўпдан-кўп саволларга жавоб қайтаришига, у ёки бу таклифлар хусусида фикр билдиришига тўғри келди.

Съездда амалий фикрлар кўп бўлди. Аммо съездни чалғитишга, эътиборни ташкилий масалаларга қаратишга, ҳатто депутатларни қабул қилиб бўлинган қарорларни қайта овозга қўйишга оғдиришга уринишлар ҳам бўлди. Бироқ бундай уринишлар натижа бермади.

Ниҳоят, қонунчилик соҳасидаги ҳақиқатни излашнинг қийин йўли СССР халқ депутатларини Совет давлати бошлиғининг мақоми ва ваколатларига нисбатан ўз муносабатини белгилашга олиб келди. Съезд СССР Конституциясига тегишли ўзгартиш ва қўшимчаларни қабул қилди.

Шундан кейин депутатлар Қонун лойиҳасининг учинчи ва тўртинчи бўлимларини — биринчи Президентни сайлаш тартиби, унинг қасамёди тўғрисидаги ва Қонун қабул қилинган пайтдан бошлаб уни кучга киритиш тўғрисидаги бўлимларни кўриб чиқишга киришдилар. Сайлов тартиби юзасидан қарама-қарши нуқтаи назарлар баён этилди. Фикрлар кескин ва жўшқин бўлди: баъзилар биринчи Президентни дарҳол, съездда сайлашни, акс ҳолда, бир депутатнинг айтишича, «тақдиримиз бонги дарз кетиши мумкин», деган қатъий фикрни айтдилар, бошқалар эса «умумхалқ» яхлитлиги амалда бўлмаган шароитда умумхалқ муҳокамасига қўйишни ёқлаб чиқдилар.

Съезд малакали кўпчилик овоз билан Қонун лойиҳасининг учинчи ва тўртинчи бўлимларини қабул қилди.

Шу тариқа, СССР Халқ депутатларининг навбатдан ташқари учинчи съезди СССР Президенти лавозимини таъсис этиш ҳамда СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги СССР Қонунини қабул қилди.

Депутат **А. А. Собчак** луқма ташлаш учун илгари сўз сўраганлиги сабабли, ваъда қилинганидек, Қонун қабул этилганидан кейин, унга мана шундай имконият берилди. У Съезд минбарига чиқиб ўзидан аввал сўзга чиққан депутат И. К. Полозков билан, жумладан, «АНТ» давлат-кооператив концернининг фаолияти билан боғлиқ масала юзасидан баҳслашди. Шу концерн тузилганлиги учун нотиқ Совет ҳукуматига ва бир қанча ҳукумат идораларига қаттиқ айблар қўйди. У сўнгги чақириқ СССР Олий Советининг кўпгина депутатлари, Совет ҳукуматининг бошлиғи шанига, шунингдек Якутия АССРдан ва Адигей автоном областидан РСФСР халқ депутатлари қилиб сайланган Россия Федерацияси раҳбарлари шанига одобсиз иборалар ишлатди.

Кўпгина СССР халқ депутатлари бунга жавобан ўз фикрларини айта бошладилар.

Менинг кўнглим тобора ғаш бўлиб боряпти, биз ўзи нималар билан шуғулланяпмиз? СССР Министрлар Советининг Раиси депутат **Н. И. Рижков** ўз нутқини мана шу сўзлар билан бошлади. У ҳаяжон билан гапирди, ҳукумат бошлиғининг кайфияти, чамаси залдагиларга таъсир қилди, ҳар ҳолда у нутқини тугатганида гулдурос қарсаклар чалинди. СССР Министрлар Советининг Раиси кейинги вақтларда ҳукумат шанига зўр бериб хуруж қилинаётганлигидан, ҳукуматнинг ҳамма ишлари ерга урилаётганлигидан ажабланиб гапирди.

«АНТ» концернининг тузилишига келганда, депутат унинг тузилганини тўғри деб атади: ахир бу иш бевосита мол айирбошлаш хусусида битимлар тузиш — чет элларга ишлаб чиқариш чиқитларини, пландан ташқари маҳсулотни сотиб олинган пулга халқ истеъмоли моллари харид этиш учун қилинган эди. Бунинг нимаси ёмон?

Ҳукумат бошлиғи кейинчалик ўз ўринбосарларидан бири халқ хўжалиги тармоқларининг, шу жумладан мудофаа саноатининг пландан ташқари маҳсулотини сотишга ижозат берадиган ҳужжатни имзолаганлиги хусусида афсусланиб гапирди. Ўша пайтда ҳужжатдаги мана шу умумий ибора танклар билан хийла-найранг ишлатилиши учун йўл очишини фараз қилиш қийин эди.

Хийла-найранглар учун жиноий тартибда жавоб берилиши керак, дейди Н. И. Рижков, аммо у бу ишда ҳукуматнинг қўли бор, деган даъволарни қатъиян рад қилди.

Асоссиз айблашлар муҳитида ҳукумат бемалол ишлай олмайди. Унга бўлган муносабат тубдан ўзгартирилиши керак.

СССР Министрлар Советининг Раиси президентлик ҳокимиятини ёқлаб гапирди. Ҳақиқатан ҳам биз шундай қилишимиз керак, деди у, бироқ шунга аминман: башарти яна икки таркибий қисм: ҳукумат ва судлов ҳокимияти ишламас экан, ҳеч қандай кучли Президент, президентлик кабинети ишлай олмайди. Агар бизга кучли ҳукумат керак бўлса, уни қўллаб-қувватлаш лозим.

Шундан кейин сўз олган якутиялик депутат А. А. Собчакнинг нутқини йўл қўйиб бўлмайдиган шовинистликдан иборат ножўя қилиқ деб атади ва ундан якут ва адигей халқларидан кечирим сўрашни талаб қилди. Адигей вакили ҳам шу фикрни қатъий қилиб айтди.

Депутат **Е. Ф. Бобилева** ҳам А. А. Собчакнинг ножўя қилмишини кескин қоралади ва унинг баёнотини «халқ депутатлари съездлари тарихидаги энг шармандали воқеа» деб таърифлади. Биз ўзимиз уч ой муқаддам ҳукуматимизга ишонч билдирди-гу, бугун бўлса унга мана шундай хуружлар қиляпмиз.

М. С. Горбачев «АНТ» концерни билан рўй берган можаронинг моҳияти ҳақида гапириб, шу муносабат билан кўрилган чораларни эслатиб ўтди ва текшириш якунлари ҳақида СССР Олий Советига маълумот берилсин, деган фикрни айтди.

Депутат А. А. Собчак нутқининг руҳи ва унда тўлиб-тошиб ётган шамалар, таъналар хусусида гапириб, раислик қилувчи уларни ножўя деб атади. Депутат ўз нутқига съезд олдида баҳо беради, деб умид билдирди. Ҳисоблашларича, беадабликка ва хуружларга йўл қўйган депутат И. К. Полозков ҳам шундай танбеҳларга лойиқ.

Шундан кейин танаффус эълон қилинди.

Сўнгра Съезд кун тартибининг навбатдаги масаласини кўриб чиқишга, СССР Президентини сайлашга ўтди.

Раислик қилувчи **А. И. Лукьянов** ҳозиргина қабул қилинган Қонунга биноан СССРнинг биринчи Президенти СССР халқ депутатлари Съезди томонидан беш йил муддатга сайланишини эслатиб ўтди. Номзодларни жамоат ташкилотлари ўзларининг умумиттифоқ органлари орқали, СССР Олий Совети, унинг палаталаридан ҳар бири, камида юз кишидан иборат СССР халқ депутатлари группалари ва иттифоқдош республикалар ўзларининг қонун чиқарувчи органлари орқали кўрсатишлари мумкин. Барча СССР халқ депутатлари овозларининг ярмидан кўпроғини олган номзод сайланган деб ҳисобланиши белгилаб қўйилган.

СССР Президенти лавозимига номзодлар кўрсатиш бошланади.

Депутат **В. А. Ивашко**нинг хабар қилишича, КПСС Марказий Комитети март пленумининг ҳозиргина бўлиб ўтган иккинчи мажлисида бугун Съездда қабул этилган Қонуннинг учинчи қисмига мувофиқ Пленум Михаил Сергеевич Горбачевни СССР Президенти лавозимига номзод қилиб бир овоздан кўрсатди. Депутат Съездга мурожаат этиб, КПСС Марказий Комитети Пленумининг шу қарорини қўллаб-қувватлашни илтимос қилди.

«Союз» депутатлар группаси номидан депутат **В. И. Алкснис**нинг маълум қилишича, группанинг йиғилиши СССР Президенти лавозимига яшрин овоз бериш учун номзодлар рўйхатига Вадим Викторович Бакатин, Михаил Сергеевич Горбачев, Николай Иванович Рижковларни киритишни таклиф этади.

Депутатлардан **Г. С. Походня, В. Г. Куликов, А. М. Яковлев, Д. Н. Кугультинов, Ю. Р. Якубов, В. И. Лисицкий, Н. Н. Энгвер, А. М. Масалиев, В. А. Мартиросян, Л. Е. Близнов, П. Г. Бунич, Г. А. Посибеев, О. О. Везгелдиев** ва бошқалар М. С. Горбачевнинг номзоди кўрсатилишини қўллаб-қувватладилар.

Депутатлардан **В. И. Дикуль** ва **Б. В. Крижков** Совет давлатидаги олий лавозимга номзод қилиб Н. И. Рижковни кўрсатдилар.

Депутатлардан **А. В. Земскова, А. Г. Черних** СССР Президенти лавозимига номзодлар рўйхатига В. В. Бакатинни киритиш тўғрисидаги таклифни қўллаб-қувватладилар.

СССР Президенти лавозимига номзодлар кўрсатиш тартибида ҳаммаси бўлиб 23 киши сўзга чиқди. Шундан кейин номзодлар алифбе тартибида муҳокама қилина бошланди.

В. В. Бакатин сўз олди. У «Союз» группасига астойдил миннатдорчилик изҳор этиб, ўз номзоди кўрсатилмаслигини илтимос қилди.

Депутатлардан **М. Т. Абрамович, Н. К. Ермилов, И. В. Сорокин, А. В. Бородулин, В. В. Гончаров, А. Л. Плотников, Н. С. Петрушенко** ва бошқалар бу илтимосга қўшилмадилар.

Муҳокама ва **В. В. Бакатин**нинг яна сўзга чиқиши натижасида Съезд унинг номзодини кўрсатмаслик тўғрисидаги илтимосига рози бўлди.

Сўнгра М. С. Горбачев номзоди муҳокамага қўйилди. Гапириш истагида бўлганлар шу қадар кўп эдики, раислик қилувчи минбарнинг турли томонларидан саф бўлиб навбатга туриб олган гоҳ у, гоҳ бу тарафдаги депутатларга навбатма-навбат сўз беришга мажбур бўлди. Депутатлардан **Ф. Г. Григорьев, В. И. Трофимов, С. С. Шушкевич, М. Оразлиев, Т. Г. Авалиани, В. А. Логунов, Н. А. Куценко, А. А. Шчелканов, И. Н. Сидор, Г. Н. Романов, А. П. Яненко, В. А. Волков, О. О. Сулаймонов, А. М. Канаровская** ва бошқалар — жами 17 киши сўзга чиқди.

Муҳокама жўшқин, ўткир бўлди, турлича, баъзан бир-бирига зид нуқтаи назарлар айтилди.

Съезд қатнашчилари мутлақ кўпчилик овоз билан М. С. Горбачев номзодини овоз бериш учун бюллетенга киритишга қарор қиладилар.

Н. И. Рижковнинг номзоди амалда муҳокама қилинмади, чунки СССР Министрлар Советининг Раиси олий давлат лавозимига овозга қўйилишга розилик бермади. Айни вақтда у уни Президент этиб сайлашни таклиф қилган ўртоқларга астойдил миннатдорчилик изҳор қилди. Ҳозир янглишиш мумкин эмас, деди **Н. И. Рижков.** Янги миқёсда фикрлайдиган киши, анча олдиндан кўра билиши керак бўлган инсон Президент бўлишига аминман. М. С. Горбачевда шу фазилатлар борлигини депутат уқтириб ўтди ва унинг учун овоз беришга чақирди.

Халқ хўжалигидаги аҳвол мамлакатни ижтимоий-иқтисодий соғломлаштириш дастурини амалда рўёбга чиқариш соҳасида ҳукуматдан юксак масъулият ва зўр куч-ғайрат талаб қилаётганлигини у ўз номзоди кўрсатилмаслигининг иккинчи сабаби деб атади.

Съезд бу далилларга қўшилди.

Шундай қилиб, мамлакатнинг биринчи Президенти лавозимига номзодлар рўйхатида битта М. С. Горбачевнинг номи қолди.

Навбатдаги танаффусдан аввал ҳисоб комиссияси тузилди. Депутат **Ю. А. Осипьян** комиссия раиси қилиб сайланди.

Ярим тунда депутатлар СССР Президентини сайлашга киришдилар. Овоз бериш якунлари 15 мартда эълон қилинади.

(ТАСС).

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми тўғрисида ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

1990 йил 14 март куни КПСС Марказий Комитетининг Пленуми ўз ишини давом эттирди. Пленум Совет Иттифоқи Коммунистик партиясидан СССР Президенти лавозимига номзод кўрсатиш тўғрисидаги масалани муҳокама қилди.

Пленум ишида КПССдан СССР халқ депутатлари қатнашдилар.

Пленумда Украина ССР Министрлар Советининг Раиси В. А. Масол, Грузия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Г. Г. Гумбаридзе, КПСС Чита область комитетининг биринчи секретари Н. И. Мальков, СССРнинг Америка Қўшма Штатларидаги фавқулодда ва мухтор элчиси Ю. В. Дубинин, Молдавия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари П. К. Лучинский, Латвия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Я. Я. Вагрис, СССР Министрлар Советининг Раиси Н. И. Рижков сўзга чиқдилар.

Пленум СССР Президенти лавозимига Совет Иттифоқи Коммунистик партиясидан КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев номзодини кўрсатишга қарор қилди.

Пленумда КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев нутқ сўзлади.

КПСС Марказий Комитетининг Пленуми ўз ишини давом эттиради.

Наврўз тараддуди

Республикамизда ҳақиқий халқ байрами Наврўзнинг тикланиши, унга миллий байрам мақоми берилиши кўтаринки руҳ билан кутиб олинди. Март ойининг учинчи ўн кунлигидан бошланадиган ҳамма кунлар бутун халқимизнинг ёрқин ва қувончли байрамига айланиши, ҳар бир хонадонга файз бахш этиб, кишилар қалбини яхшилик ва меҳр-мурувват, муҳаббат ва бахт-саодат нурлари билан тўлдириши лозим.

Наврўз байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш республика ташкилот комитетининг Тошкентда бўлиб ўтган мажлисида шу ҳақда гапирилди. Мажлисни Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари Ж. Ҳ. Ҳамидов олиб борди.

Партия ва совет идораларига, меҳнат коллективлари, маданият муассасаларининг раҳбарларига жамоатчиликнинг ижодий ташаббусига кенгроқ таяниш, маъмуриятчилик ва ишларни қалаштириб ташлашдан қочиш таклиф қилинди. Байрамга тайёргарлик чоғида кўчалар ва майдонларни тозалаш, хиёбонлар ва боғларни ободонлаштириш, янги мевазор боғлар яратиш юзасидан халқ ҳашарларини ўтказиш тавсия этилди. Тошкентдаги Ҳамза район жамоатчилигининг 18 март куни Наврўз шарафига якшанбалик ўтказиш тўғрисидаги ташаббуси қўллаб-қувватланди ва маъқулланди.

Наврўзнинг асосий мазмуни бирлик, қардошлик, дўстлик эканлиги, ушбу баҳор байрамини баҳамжиҳат ўтказиш анъаналарининг муҳимлиги таъкидланди. Бу йилги Наврўз Ўзбекистонда яшаётган барча миллат вакиллари ўртасидаги яхши, илиқ, самимий муносабатларни тиклашга ёрдам бериши кераклиги айтиб ўтилди.

21 март куни республикамиз шаҳар ва қишлоқларида барча кишилар Наврўзнинг анъанавий таомини тотиб кўришлари учун умумхалқ дастурхонини ёзиш мақсадга мувофиқ деб топилди. Айни вақтда байрамнинг асосий таоми — сумалак текинга берилади.

Министрликлар ва идоралар раҳбарларининг Наврўзга тайёргарлик тўғрисидаги ахборотлари ҳам тингланди.

Наврўз байрамида қатнашиш учун ҳар бир областга ва Қорақалпоғистонга республика ташкилот комитетининг аъзолари боришлари хусусида келишиб олинди.

Мажлисда Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари Б. И. Бугров, республика Министрлар Совети Раисининг ўринбосари Ў. Р. Умарбеков қатнашдилар.

(ЎзТАГ).

ТОШКЕНТ ШАҲАР СОВЕТИ ИЖРОИЯ КОМИТЕТИДА

«Бирлик» норасмий ташкилотининг бир гуруҳ раҳбарлари шаҳар Совети ижроия комитетига шу йилнинг 18 март куни митинг ўтказишга ижозат бериш тўғрисида илтимос билан мурожаат қилди.

Ўзбекистон ССР Олий Советининг Президиумининг шу йилнинг 21 февралдаги Фармони амал қилаётганлигини, уни меҳнаткашлар жуда кўплаб баёнотларида қўллаб-қувватлаётганлигини, шунингдек митинг ташкилотчилари муҳокама этишни таклиф этаётган масалалар 25 февраль куни рухсат этилган митингда амалда кўриб чиқилганлигини ҳисобга олиб, шаҳар Совети ижроия комитети бу илтимосни рад этди.

Шаҳар Совети ижроия комитети Тошкент аҳолисига мурожаат этиб, хотиржамлик ва қонунга риоя этишни таъминлаш учун барча чоралар кўрилишини уларга билдиради.

Қайта қуриш ва партия ташкилоти

ҚАЛБГА ЙЎЛ

Бундан тўрт йил муқаддам хўжалигимиз қолоқлар сафида эди. Нуфузли йиғилишларда калтак кўпинча бизнинг бошимизда синарди. Моддий манфаатдорликнинг тайини бўлмаганлиги сабабли ишчи ва хизматчиларда келажакка ишонч, иштиёқ сезилмасди. Қайта қуриш шарофати туфайли тараққиётга тўғаноқ бўлаётган тўсиқлар олиб ташланди. Деҳқонларда ўз ерининг ҳақиқий хўжайини туйғуси шаклланди. Оила, ижара пудрати кенг жорий этилди. Совхоз раҳбарлари, мутахассислари, партия комитети коммунистлар, тажрибакорларга суяниб ибратли тадбирларни амалга оширдилар. Асосий эътибор социал соҳа муаммоларини ҳал этиш, ноз-неъмат бунёдкорларининг манфаатдорлигини таъминлаш, сидқидил тер тўкаётганларни муносиб рағбатлантиришга қаратилди.

Совхозимизда эътиқодли, ишбилармон пахтакорлар, чорвадорлар, соҳибкорлар жуда кўп. Сайдилло Эркабоев—уларнинг бири. Бу тиниб-тинчимас заршунос ўз ташаббуси билан қолоқ бўлимга ишга ўтди. Бутун куч, билим ва ташкилотчилик қобилиятини ишга солди. Деҳқоннинг эмин-эркин ишлашига халақит бераётган сийқа усулларга қарши муросасиз курашди. Бўлимда цех партия ташкилоти тузилди. КПСС аъзоларига нисбатан талабчанлик кучайтирилди, хайрли ҳаракатлар кенг оммалашди. Табиат инжиқликлари туфайли танг аҳвол юзага келганида бўлим бошқарувчиси коммунист С. Эркабоев ишнинг оғирини елкасига олди. Оммавий-сиёсий, ғоявий-тарбиявий ишларни кучайтирди. Сувчи, механизаторларга алоҳида ғамхўрлик кўрсатди. Қисқа вақт ичида кишилар ўртасида ҳамжиҳатлик, меҳр-оқибат кучайди. Ҳар ким ўз ишини виждонан бажарди. Ваъзхонлик, танқидбозлик барҳам топди. Натижа ҳам шунга яраша. 3-бўлим заршунослари ўтган йили ҳар гектар адир ердан қарийб 25 центнердан пахта ҳосили олдилар. Бу белгиланганидан 4,5 центнер кўп. Мусобақа пешқадамлари шу кунларда баҳорги дала ишларини қизғин олиб боришаяпти. Ариқ-зовурларни тозалаш, техника ремонти кўнгилдагидек кетаяпти.

Коммунист Дилбархон Усмонова ҳақида ҳам яйраб гапираман. Асл деҳқон фарзанди. Ҳамиша халқ ишига, ҳақ йўлга қайишади. У қисқа вақт ичида ташаббускорлиги билан назарга тушди. Жанговар сўз устаси сифатида ишнинг муваффақиятини идеологик жиҳатдан таъминлашга муносиб ҳисса қўшди. Дилбархон бригада бошлиғи этиб тайинлангандан сўнг нимага қодир эканлигини яна бир бор кўрсатди. Райондаги донгдор пахтакорлар, механизаторлар тажрибасини қунт билан ўрганди. Иқтисодий ўқув машғулотларидан олган билимларини амалиётга кенг жорий этди. Вақти келса таваккал қилишдан чўчимади. Совхозимизда ижара пудрати кенг қўлланила бошлаганлиги — Д. Усмонова каби фидойилар хизмати. Авваллари агротехник тадбирларни вақтида сифатли амалга ошириш учун раҳбарлар ва мутахассисларнинг вақти деҳқонни терғаш билан ўтарди. Пудрат туфайли кишиларда топширилган иш учун масъулият кучайди, ташаббускорлар сафи кенгайиб бормоқда. Д. Усмонова бошлиқ бригада янгилик шарофати туфайли 1989 йилда пешқадамлар сафида маррага тез етди. Йил якунига кўра улар 30 минг сўм қўшимча иш ҳақи олишди.

Барча соҳани бирдек ривожлантиришга эътиборни кучайтирдик. Лекин чорвачиликдаги аҳвол биз ўйлагандан кўра мушкулроқ бўлиб чиқди. Чорвадорларнинг унумли ишлаб, яхши ҳордиқ чиқаришлари учун шароитни муҳайё этиш, озуқа базасини мустаҳкамлашга қаратилган аниқ тадбирлар амалга оширилди. Мақсадга эришишда коммунистлар томонидан билдирилган қимматли таклиф-мулоҳазалар муҳим омил бўлди. Кадрларга нисбатан талабчанлик кучайтирилди. Лоқайд, масъулиятсиз кишилар фаолиятига муносиб баҳо бердик. Бош зоотехник Х. Йўлчибоев хизмат бурчига совуққонлик билан қарай бошлади. Молларни зооветеринария қоидалари асосида парваришлаш қўпол равишда бузилди. Партия йиғилишида чорвачиликдаги аҳвол қаттиқ танқид қилинди, бош зоотехникка дўстона йўл-йўриқ ва маслаҳатлар берилди. Афсуски, фойдаси бўлмади. Гўшт, сут, тухум етиштириш таннархи ортиб кетди. Тармоқдан катта иқтисодий зарар кўрилди. Шунда сўнгги чорани қўлладик: одамлар билан ишлашда бой тажриба тўплаган Абдунўъмон Пирматов совхоз бош зоотехниги этиб тайинланди. Тажрибали мутахассис коммунистлар ёрдамида ишни ўнглаш учун барча ички имкониятдан фойдаланди. Сигирсоғарлар мусобақасига қизғин тус берилди. Шахсий хўжаликлар чорваси ем-хашак билан таъминланди. Зарбдор тармоқда бурилиш сезилди. Ўтган йили давлатга гўшт, сут, тухум, жун топшириш плани ортиғи билан бажарилди. 1990 йилда чорвадорларимиз ғайрат-шижоат билан ишламоқдалар. Айни кунларда ҳар сигирдан 9—10 килограммдан серқаймоқ сут соғиб олинмоқда.

Совхоз партия комитети ҳисобидаги 126 коммунист ҳал қилувчи бўғинларда сидқидил тер тўкишмоқда. Тадбирларнинг шарофати билан ўтган йили барча соҳада белгиланган марра эгалланди.

Қишлоқларимиз чирой очмоқда. Замонавий усулда қурилган шифохона ишга тушди. Аҳоли талаби инобатга олиниб, чойхона қурилди, 5 километрлик йўлга асфальт ётқизилди. Якка тартибда уй-жой қурувчилар учун ер ажратилмоқда. Қайта қуриш шарофати туфайли қўлга киритилаётган дастлабки муваффақиятлар хусусида кўпроқ тўхталдим. Бироқ ишимизда камчиликлар, ечимини кутаётган муаммолар талайгина. Ишчи ва хизматчиларнинг турмуш шароитини яхшилаш, ижтимоий соҳа муаммоларини тўла ҳал этиш учун ҳали кўп иш қилиш керак.

Совхоз партия комитети омма ўртасида сиёсий-тарбиявий ишларни изчил олиб бораяпти. КПСС Марказий Комитетининг ҳаракат дастури лойиҳаси юзасидан суҳбатлар уюштирилмоқда. Заршунослар, чорвадорлар, зиёлилар хўжаликни янада юксалтириш, экономикани мустаҳкамлашга ёрдам берадиган таклифларни ўртага ташламоқдалар. Муҳими, ҳамма давр руҳини чуқур ҳис қилиб кун сайин унумли, самарали меҳнат қилишга интилмоқда.

А. ТИЛЛАЕВ,
Андижон районидаги Ленин номли совхоз партия комитетининг секретари.

Буюк Ғалабанинг 45 йиллиги олдидан

ҚУРОЛ ВА ҚАЛАМ

Партия ва меҳнат ветерани, иттифоқ миқёсидаги шахсий пенсионер Умар Хўжаев табаррук кишиларимиздан бири. У ҳаётини матбуот ишига бағишлади. Улуғ Ватан уруши йилларида мардлик, қаҳрамонлик кўрсатиб ёвга қирон келтирди. Тинч қурилиш йилларида узоқ вақт партия ва совет органларида масъул вазифаларда ишлаб, садоқатини амалда намойиш этди. Умар ака ҳозир пенсияда бўлса-да, матбуот билан алоқасини узгани йўқ.

...Беш ёшида ота-онадан етим қолган Умаржон Тошкентдаги мактаб-интернатда тарбияланди. Яхши одамлар ёрдамида оёққа турди. 1934 йилда Ўзбекистон комсомоли Марказий Комитети ҳузуридаги курсни тамомлаб, Тошкент областининг Қурама (ҳозирги Оҳангарон) районига ишга юборилди. Айни пайтда долзарб мавзуларда қалам тебратишга ҳаракат қилди. Ундаги қизиқиш, услубидаги ўзига хосликни пайқаган «Қурама ҳақиқати» район газетасининг муҳаррири Тожи Хушназаров редакцияга ишга таклиф қилди. Ёш қаламкаш тинмай изланди. Низомий номидаги Тошкент педагогика институтига ўқишга кириб, олий маълумотли бўлди. «Ёш ленинчи» газетасида бўлим мудири, масъул котиб, муҳаррир ўринбосари, «Ленин учқуни» газетасининг муҳаррири вазифаларида ишлаб, обрў-эътибор қозонди. Суронли йилларда сўз устаси «Қизил Ўзбекистон» газетасининг бўлим мудири сифатида фаолият юритди. «Унутилмас кунлар ва тунлар», «Жасорат мадҳи», «Эски шаҳар қарияларининг ватанпарварлик ташаббуси» каби публицистик мақолалар, репортажлар ёзди.

1941 йилнинг ноябрь ойида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Усмон Юсупов 150 нафар коммунистни суҳбатга таклиф этди. У Узоқ Шарқда Япония қора ният билан урушга тайёргарлик кўраётганлигини маълум қилди. Ўша суҳбатдан кейин эътиқодли, иродали, ташкилотчи коммунистлар билан бир қаторда Умар Хўжаев ҳам Ватанимизнинг Шарқий чегараларига хизматга отланди. Сиёсий ходимлар тайёрловчи қисқа муддатли курсда таълим олди. Сўнг японларнинг Квантун армиясига қарши турган полк ротасида сиёсий раҳбар бўлиб хизмат қилди. Орадан икки йил ўтгач, машҳур 4-гвардиячи Кантемиров танк корпусининг 3-бригадасида батальон партия ташкилотининг секретари сифатида жангга кирди. Украина, Польша ва Чехословакия ерларини фашист босқинчиларидан озод қилишда шахсий намуна, мардлик, сиёсий ҳушёрлик кўрсатди. Айни пайтда қаҳрамон қуролдошлари ҳақида фронт газетаси саҳифаларида ҳикоя қилди. 1-Украина фронтининг «Ватан шарафи учун» газетасида босилган «Старшина Саидов», «Муқаддас қасос соати яқин» сарлавҳали мақолалари жангчилар ўртасида кенг тарқалди.

1945 йил январь-апрель ойларида шавкатли қўшинларимиз Шарқий Европа малакатларини озод қилиш учун ғолибона юриш бошлади. Умар Хўжаев ҳам ғалаба баҳорини яқинлаштиришга муносиб ҳисса қўшди. Днепр, Висла, Одер, Нейсе дарёларини дўстлари билан кечиб ўтиб, Берлиннинг жануби-ғарбий томонига—Эльба дарёси бўйига чиқди. Чехословакия пойтахти—Прага шаҳрини озод қилишда қатнашди. Қўлимда сарғайиб кетган фронт газетаси. Қуйидаги жумлаларни ўқийман: «...Батальон ҳужумга ўтиш тўғрисида буйруқ олди. Парторг Умар Хўжаев коммунистларни тўплаб, жанговар буйруқ мазмуни билан уларни таништирди. Партбюро аъзолари, агитаторлар, барча коммунистлар роталарга юборилди. Ҳар бир жангчига бўлажак шиддатли олишувнинг аҳамияти, вазифаси тушунтириб берилди. Батальон олдига рўпарадаги аҳоли пунктини ҳамда темир йўл станциясини эгаллаш қатъий вазифа қилиб қўйилган эди.

«Гвардиячи ўртоқлар! — дейилганди парторг тарқатиб чиққан варақада. — Олдимизда қишлоқ кўринмоқда. Сигнал берилиши билан уни ишғол қилишимиз керак».

Белгиланган вақтда Умар Хўжаев «Ватан учун, олға!» деб хитоб қилди. Гвардиячилар шердек жангга кирдилар, аҳоли пунктини ва темир йўл станциясини гитлерчилардан тозаладилар».

Беаёв жангу жадалларда қаҳрамонлик кўрсатганлиги учун У. Хўжаев I ва II даражали Ватан уруши орденлари, Қизил Юлдуз ордени ва кўплаб медаллар билан мукофотланди. Она диёрига ғалаба билан қайтган бу ажойиб инсон севимли касбини давом эттирди. «Қашқадарё ҳақиқати» газетасига муҳаррир этиб тайинланди. Кейин партия органларига ишга ўтди. Деҳқонобод, сўнгра Чимбой район партия комитетининг биринчи котиби вазифасида жонбозлик кўрсатди. Москвада, КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги олий партия мактабини битиргач, Пискент район ижроия комитетининг раиси, пенсияга чиққунига қадар Сирдарё район ижроия комитетининг раиси вазифаларида ишлади. Ҳалол меҳнат қилиб кам бўлмади. Октябрь Революцияси ордени, уч марта Меҳнат Қизил Байроқ ва икки марта Ҳурмат орденлари билан тақдирланди, «Ўзбекитон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими» унвонига сазовор бўлди, беш марта Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг фахрий ёрлиғи билан мукофотланди.

Партия коммунист У. Хўжаевни қаерга, қандай ишга юбормасин, у ишончни аъло даражада оқлади. Ҳар қандай шароитда ҳам қўлидан қаламини қўймади. Қуролдош дўстларига бағишланган «Жасорат мадҳи», «Олов кечган ўғлонлар», «Кантемировчининг эсдаликлари» китоблари, турли журналларда чоп этилган очерклари, публицистик мақолалари ўзига хос қаҳрамонлик солномасидир.

Муаллиф совет аскарининг жанг майдонларида кўрсатган мислсиз қаҳрамонлигини Мирзачўлни ўзлаштириб, бепоён пахтазорлар, боғ-роғлар яратган марду майдонлар жасоратига ҳамоҳанг деб билади. Ахир, Мирзачўл қиёфасини ўзгартириш осон кечгани йўқ.

Умар ака узоқ сафарга чиққанида ҳам мухбирлардек қалам ва ён дафтарини қўлидан қўймайди. Кўрган-билганларини қоғозга туширади. Ана шундай изланишлар меваси — «Янги ҳаёт нафаси», «Миср гўзаллиги», «Тунис қирғоғида», «Ўзбекистон куни», «Генуяга саёҳат», «Қаҳрамон қабрига гулдаста», «Сицилия — Италия боғи» туркум очерклари кенг газетхонларга манзур бўлди.

Умар аканинг ёши 70 дан ошган бўлса-да, тиниб-тинчимайди. Архивларга қўл уради, эсдаликларини синчиклаб кўздан кечиради, ветеранлар билан суҳбатлашади. Мақолалар ёзиб, редакцияларга йўллайди. Табаррук инсон саккиз фарзанднинг отаси, 25 неваранинг бобоси. Хотини Қундуз ая билан уларни одамоҳун, меҳнатсевар қилиб тарбиялади. Айни пайтда Сирдарё область уруш ва меҳнат ветеранлари кенгаши раисининг ўринбосари сифатида тарбиявий-ташкилий ишлар олиб бормоқда. Унинг кизиқарли суҳбатлари, юракдан ёзилган мақолалари ёш авлодни Ватанга, анъаналарга садоқат руҳида тарбиялашга муносиб ҳисса қўшмоқда.

З. ЕСЕНБОЕВ,
Уруш ва меҳнат ветеранлари республика кенгаши ҳузуридаги матбуот бюросининг аъзоси.

ҲАММАСИ «АЪЛО» БАҲОГА

Уйчи районидаги «Ленинчи йўл» колхозининг созловчи-чилангарлари зиммадаги мажбуриятларининг асосий бандини ўринлатдилар; 25 та чопиқ, 12 та ҳайдов трактори, 14 та сеялка, 10 та эгат оладиган мослама, шунча плуг ва борона баҳорги мавсумга тахт қилиб қўйилди. Ҳаммаси назоратчилар томонидан «аъло» баҳога қабул қилинди.

— Пахта йиғим-терими тугаши биланоқ барча техника воситалари устахонага келтирилган эди, — дейди унинг мудири Карим Даминов. — Созловчи-чилангарлар, механизаторлар эса фурсатни бой бермасдан ишга астойдил киришдилар. Биз ҳам қўл қовуштириб ўтирмадик. Уларнинг унумли меҳнат қилишлари, кўнгилли ҳордиқ чиқаришлари учун зарур шароит яратилди. Мусобақа намунали ташкил этилди. Ғолиблар ҳар ўн кунда ҳам моддий, ҳам маънавий рағбатлантириб борилди. Бу тадбирларнинг самараси ўлароқ жами машина-механизмлар бултургига нисбатан бир ой аввал тайёрлов чизиғига келтириб қўйилди. Беллашувда Набижон Қаҳҳоров, Қосимбой Ҳошимов, Абдужалил Абдуқаҳҳоров, Турсунбой Қаҳҳоров каби ўз ишнинг усталари пешқадамлик қилганликларини таъкидлаб ўтиш жоиз.

Шунингдек, Поп районидаги «Коммунизм» колхози механизаторлари ҳам созлаш юмушларини барвақт ниҳоясига етказдилар. Қисқа муддат ичида 20 та ҳайдов, 30 та чопиқ трактори, 26 та культиватор, 24 та сеялка, 9 та чизель, 380 комплект борона, 17 та насос шайлаб қўйилди. Бунда айниқса Обиджон Жўраев, Абдураззоқ Йўлчибоев, Қаҳҳоржон Қодиров, Обиджон Носиров сингари созловчи-чилангарлар бошқаларга намуна бўлдилар.

М. ҚОДИРОВ,
Р. ҚУРБОНОВ.

Сурхондарё область Қумқўрғон районидаги Гагарин номли давлат наслчилик заводида қўзилаш мавсуми бошланди. Совхоз чўпонлари мавжуд 53.165 қўйнинг ҳар юз бошидан 95 ўрнига 102 тадан қўзи олиш учун астойдил меҳнат қилмоқдалар.

СУРАТЛАРДА: 1. Чўпон ёрдамчиси, ўн бир фарзанднинг онаси Ўғилой Каримова. Унинг оиласи ҳар юз бош совлиқдан 107 тадан соғлом қўзи олиш учун курашмоқда. 2. Илғор чўпон Жума Пардаев ва бош зоотехник Ҳамза Қорабоев ўстиришга қолдирилган қўзичоқларни кўздан кечиришмоқда.

Б. АЛИМОВ олган суратлар.

ТАДБИРКОРЛИК КУНДА КЕРАК

Деҳқончиликда сарфланган ҳар сўм ўзи билан бирга шунча сўмни олиб келсагина колхозчиларнинг турмуши яхшиланиши мумкин. Биз ўтган йили Ватан хирмонига 3.267 тонна пахта топшириб, планни 102,9 фоиз уддаладик. Бунинг эвазига 2 миллион 415 минг сўм даромад олинди. Агар 1, 2, 11-бригадаларда топшириқ бажарилганда эди, бу кўрсаткич тағин ҳам ортган бўларди. Давлатга пилла, дон, сут, гўшт, тухум етказиб бериш режалари ҳам ортиғи билан адо этилди. Сабзавот етиштириш ва узум сотиш плани эса 62—72 фоизда қолди. Чорвачиликдан 104 минг сўм зарар кўрилди. 1990 йилда чорвадорлар соҳанинг рентабеллигини оширишлари, камида 50 минг сўм соф фойда олишлари керак.

Хўжалигимизда хом ғишт ишлаб чиқариш, кулолчилик, консерва цехлари ишлаб турибди. Консерва цехидан бултур 28 минг сўм фойда олинди. Маҳсулот шартнома асосида Иркутск шаҳрига жўнатилиб, ўрнига ёғоч харид қилинди. Унинг 350 кубометри оилаларга уй-жой қуриш учун берилди.

Колхозда иқтисодиётни кўтаришнинг имконияти кўп. Гектарлар ҳосилдорлигини ошириш, пахта сортларини яхшилаш ҳисобига 400 минг сўм, боғдорчилик ва бошқа соҳалардан жами бир миллион 250 минг сўм қўшимча даромад олиш мўлжалланмоқда. Бу ҳол социал муаммоларни ҳал этишга кўмаклашади.

Ўтган йили ижара пудратининг шарофати туфайли интизом мустаҳкамланди, иш сифати яхшиланди. Правление эса колхозчиларга қулай шароит яратиб берди, техникадан самарали фойдаланишни йўлга қўйди.

Кўпчилик бригадалар ва звеноларнинг бошлиқлари ошкоралик асосида сайланишди. Улар ўз атрофларига меҳнаткаш, ишнинг кўзини биладиган кишиларни тўплашаяпти. Бу тадбирлар албатта кутилган самарани беради, деб ўйлаймиз.

Айни кунларда кўкламги юмушлар уюшқоқлик билан олиб борилмоқда. Далаларга маҳаллий ўғит чиқариш, ариқ-зовурларни тартибга келтириш авжида. Шу билан биргаликда ер унумдорлигини ошириш тадбирлари диққат марказида. Мелиорация отрядлари ташкил этилган бўлиб, улар катта ҳажмда ер текислаш, коллектор ва зовурлар қазиб, ер ости сувларини қочириш ишларини бажармоқдалар.

Механизаторлар ва созловчи-чилангарларимиз техника воситаларини созлашни аллақачон туғаллашган. Улар чигит экишни орзиқиб кутишаяпти.

Ў. ҲАКИМОВ.
Қува районидаги «Москва» колхози правлениесининг раиси.

КОНЧИЛАР УЧУН УЙЛАР

Сурхондарё областидаги «Шарғун» шахтасининг турар жой посёлкасида уй олиш учун навбатда турганларнинг ҳаммаси шинам квартираларга эга бўлдилар. Бу йил бу ерда бошқа бир жиддий муаммо — шахтёрлар болаларини мактабгача тарбия муассасаларидаги ўринлар билан таъминлаш муаммоси ҳам ҳал этилади. Ижтимоий кескинликни юмшатишга, аввало, шахта коллективининг хўжалик юритишнинг янгича принципларига ўтиши эвазига эришилди. «Средазуголь» бирлашмасидан олинган хабарга қараганда, «Ангренский» конининг уй олиш учун навбатда турган барча ишчилари ҳам 1991 йилда янги квартираларнинг ордерларини олишади.

(ЎзТАГ).

Ижтимоий муаммолар

ҲУВИЛЛАГАН ҚИШЛОҚ

Тўрақўрғон районида яшаётган беш минг оила ер олиш ва ерларини кенгайтириш учун навбат кутмоқда. 160 нафардан кўпроқ киши район марказининг ўзидан уй олишга ариза берди. Бу рақамлар кишида унча таассурот қолдирмайдигандек кўринади, лекин улар районда ерлар асосан тақсимлаб бўлингандан сўнг юзага келган аҳволни акс эттиришини ҳисобга олиш керак.

— Бундай аҳвол тез орада йўқолади,—дейди ишонч билан Тўрақўрғон район ижроия комитети раисининг ўринбосари З. Асқарова. — Биз ишлаб чиққан «уй-жой» комплекс программасига биноан ҳар бир йирик корхона, ташкилот яқин икки йил мобайнида ўз ходимлари учун типовой уй-жойлар қуради. Албатта, буларнинг ҳаммаси учун пул керак. Зарур маблағлар излаб топилади, деб ўйлайман...

Маблағлар ҳақиқатан ҳам топилишига шубҳа қилмаса бўлади. Бу ишда тўрақўрғонликлар катта тажриба орттиришган. Бошқа нарса кишини сергаклантиради: ана шу маблағларни ўз ўрнида сарфлай олишармикан? Чунки Тўрақўрғон районида уй-жой қурилишига сарфланган жуда катта пул бекорга совурилган пайтлар ҳам бўлган. Масалан, Қодиробод қишлоғи пайдо бўлди, унинг ярми бўм-бўш ётибди.

Қишлоқ 1985 йилда қурила бошлаган, бунда район партия комитетининг ўша вақтдаги биринчи секретари ташаббус кўрсатган, қишлоққа ундан эсдалик бўлсин, деб секретарнинг номини қўйишган эди. Район марказидан 15 километр узоқликдаги бўш адир ерларда янги даҳани вужудга келтириш ғояси аввалига жуда қизиқарли туюлди. Бу ерда қурилиши керак бўлган уй-жойлар Партия XXV съезди номли ва Киров номли колхозларга мўлжалланганди. Ҳар икки хўжалик олдиндан узоқ муддатли қарз китобчаларини очиб, ана шу мақсад учун пул ўтказди. Партия XXV съезди номли колхоз 350 минг, Киров номли колхоз 700 минг сўм пул берди. Бош пудратчи — «2-Узагропромстрой» трестининг Тўрақўрғондаги 148-кўчма механизациялашган колоннасига ҳамма биргалашиб ёрдам берди: райондаги бирор муассаса ва корхона янги қишлоқ қурилишидан четда қолмади. Жуда қисқа муддатда уйлар бунёд этилди. Бинобарин, бу уйлар одатдан ташқари режалаштирилган — ҳар бир оила икки қаватли алоҳида уйга кўчиб ўтиши керак эди. Одамларни бу уйларга кўчириш вақти етганида хоҳловчилар умуман йўқлиги маълум бўлди...

Бунда янги қишлоқнинг Тўрақўрғон шаҳридан, иккала колхоз марказидан узоқлиги ҳам муайян даражада салбий аҳамият касб этганлиги маълум. Айни вақтда қишлоққа ҳали ҳам автобус қатнамайди. Ҳозир эса автобуслар қатновини йўлга қўйишнинг ҳожати йўқ: қишлоқ деярли бўм-бўш ётибди.

Партия XXV съезди номли колхозга тегишли уйлар жойлашган биринчи участкада қуриб битказилган 25 та ва битказилмаган 14 та уйга аввал бошиданоқ атиги 12 та оила кўчиб келган эди. Ҳозир эса яшаётган оилалар яна камайиб кетди. Атиги... тўрт оилагина вақтинча истиқомат қилмоқда. Киров номли колхозга қарашли иккинчи участкада аҳвол бирмунча дуруст. Қуриб битказилган 55 та ва ҳали тугалланмаган 33 та уйнинг 22 таси банд қилинган. Уйларнинг деворлари ёрилиб кетган, ҳаммаёқда сувоқлари кўчиб ётибди, уларнинг аянчли аҳволини кўриб юрагингиз ачишади.

Хўш, одамлар нима учун бу уйларда яшашни хоҳлашмаяпти? Қишлоққа шунчаки назар ташласангиз, бунинг сабабини тушуниб оласиз. Ҳар бир уй алоҳида майдончага — ўзига хос тепаликка қурилган. Бир уй баландликда, иккинчиси эса ундан сал пастроқда. Улар тепаликлар бағрида гўёки тебраниб тургандек кўринади.

— Наҳотки, бунинг олдини олиш мумкин бўлмади? — сўрайман район архитектори Н. Бурнашевдан.

— Қурилиш бошлаш олдидан ерларни текислашга доир бутун бир туркум тадбирларни амалга ошириш зарур эди, — дейди у менга жавобан, — лекин бундай қилинмади. Боз устига ернинг ўзи уй-жойлар қурилиши учун яроқсиз эканлиги маълум бўлди.

Ҳувиллаб ётган қишлоқнинг ҳамма ерини шўр босиб кетган. Зовур тармоқлари ўз вақтида ётқизилмаслиги оқибатида хоналарнинг ичидан сув сизиб чиқмоқда, бу эса уйларнинг аста-секин ўтириб қолишига сабаб бўлмоқда. Қишлоққа водопровод ҳам келтирилмаган. Аҳолига фақат 1992 йилда ичимлик сув келтирилишини ваъда қилмоқдалар. Ижтимоий муаммолар ҳам бартараф этилмаган. Бутун қишлоққа биттагина кичик озиқ-овқат дўкончаси хизмат қилади, у ердан истаган нарсангизни ҳар доим ҳам сотиб ололмайсиз. Аҳоли билан узоқ борди-келдилардан сўнг мактаб очиб беришди. Кишилар яшайдиган уйга жойлашган бу мактабда болалар фақат 4-синфгача ўқишади. Болалар боғчаси бор эди, юлдуз кўрмай жон берди — ҳозир уни ёпиб қўйишган.

— Энди нима қиламиз? — дейди ғазабланиб колхоз аъзоси, уч боланинг онаси Сарбар Отахўжаева, — бу ердан қачон кўчиб кетарканмиз, деб кутиб ётибмиз.

Айни вақтда қурилиш учун миллион сўмдан кўпроқ пул сарфланган қишлоқ тақдирига район маъмурияти бефарқ қараётганликларидан ажабланасан, киши. Улар ҳамма саволларга фақат битта — одамлар бу ерда яшашдан бош тортишмоқда, деб жавоб беришади. Ахир, уларни мажбуран бу ерда яшашга мажбур қилиш мумкин эмас-ку. «Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва республика Министрлар Советининг «Колхозчилар, совхозларнинг ишчилари, гражданларнинг шахсий ёрдамчи хўжаликларини ва якка тартибда уй-жой қурилишини янада ривожлантириш тўғрисида»ги машҳур қарорини муайян даражада баҳона қилиб кўрсатмоқдалар. Агар қарор бўлмаганида, одамлар эҳтимол тақдирга тан бериб, бу ерда яшашарди. Энди эса хоҳлашмаяпти. Нега дейсизми? Ахир, ўзлари уй қуриб олишлари учун имконият бор-да!»— дейишмоқда улар.

Мутлақо бундай эмаслиги яққол кўриниб турибди. Бинобарин, қарор яқиндагина қабул қилинган эди. Қишлоқ эса аввал бошиданоқ бўш ётибди. Аҳоли учун энг оддий қулайликлар йўқлиги, қурилиш сифатининг пастлиги, ижтимоий соҳа пухта ўйланмаганлиги кўп одамларнинг бу ерда яшашлари учун халақит берди.

Қодиробод қишлоғида вужудга келган аҳволни область раҳбарлари ҳам яхши билишади. Область ижроия комитети ўтган йилнинг октябрида шу муносабат билан тегишли қарор қабул қилган, қишлоқни ривожлантириш, одамларни бу ерга жалб этишга доир тадбирлар ишлаб чиқилганди. Жумладан қуриб битказилган саккизта ва битказилмаган 12 та уйни бузиб ташлаш тўғрисида қарор қабул қилинганди.

Ҳали қуриб битказилмаган уйларнинг бир қисмидан ёрдамчи бинолар сифатида, хўжалик мақсадларида фойдаланилиши керак эди. Бели оғримаганнинг нон ейишига боқ, дейдилар. Ўзгалар ҳисобига исрофгарчилик қилишнинг савобига ким етсин. Бу ерда 422 нафар ўқувчига мўлжалланган мактаб, 140 ўринли болалар боғчасини қуриш назарда тутилмоқда. Унга давлат маблағларидан салкам 1300 минг сўм сарфланади. Ҳозир, район архитекторининг айтишига қараганда, ушбу икки иншоотнинг лойиҳаси тайёрланмоқда. Лекин ҳар икки бино одамлар бу ерга интилган тақдирдагина керак бўлади. Ҳозирча эса ундай эмас. Бунинг устига апрель ойининг охиригача ўз ҳисобидан уйларни капитал ремонт қилиш топширилган 148-кўчма механизациялашган колонна эса ишга киришишга ҳали шошилаётгани йўқ.

Қишлоққа одамларни кўчиришнинг яна бир йўли бор. Айтганча, бу нарса область ижроия комитетининг қарорида ҳам кўзда тутилган. Янги уйларнинг бир қисмини область марказидаги йирик саноат корхоналарига боғ ҳовлилар ёки пансионат сифатида фойдаланишга бериш керак. Лекин бунга эришиш учун район маъмурлари ташаббус кўрсатишлари керак. Улар эса қандайдир муайян ҳокимиятга эга эмасликларини баҳона қилиб, бирор чора кўришга шошилмаяптилар. Хўш, ушбу қишлоқда ким тартиб ўрнатади? Бу ердаги аҳвол ўзгарадими? Айни вақтда район ижроия комитетида аҳоли истиқомат қиладиган ерларда жуда катта қурилишларни бошлаш режалари хусусида фикрлашмоқдалар. Лекин бу лойиҳаларга ҳеч ишониш мумкин эмас. Аввал Қодиробод сингари мавжуд қишлоқлардан омилкорлик билан фойдалансалар, яхши бўлмасмикан...

Н. ХЎЖАЕВА,
ЎзТАГ мухбири.

ОРОЛ УЧУН СУВ

ОЛИМЛАР УНИ ИЧКИ ЙИҒИМЛАРДАН ЮБОРИШ МУМКИН, ДЕБ ҲИСОБЛАМОҚДАЛАР

«Табиат» давлат илмий-тадқиқот ва ишлаб чиқариш марказининг Ўзбекистон бўлинмасида бўлиб ўтган бу партия йиғилиши аввалги кўплаб йиғилишлардан бирор жиҳати билан фарқ қилмасди. Одатдагидек нутқлар, муаммолар. Гап силлиққина издан бораётган эди.

...Кутилмаганда партиясиз Х. А. Тўйчиев ўрнидан турди: «Биз коинотдан олинаётган ноёб маълумотлар билан иш кўрамиз, улар минтақанинг табиий ресурсларини ўрганишда ёрдам бермоқда. Бироқ бу маълумотлар аниқ ижтимоий аҳамиятга молик муаммоларни ҳал этиш учун асос бўлиб хизмат қилиши ҳам мумкин-ку, ахир. Бу ишда партия ташкилоти етакчи бўлиши лозим». Орол денгизини сақлаб қолиш ҳамда бутун минтақадаги экологик вазиятни соғломлаштириш йўл-йўриғини ишлаб чиқишдан иборат катта мақсад шу тариқа пайдо бўлди. Бунинг устига илмий бошланма бор. Тадқиқотларни ишдан ташқари вақтда олиб борамиз, деб қарор қилишди йиғилиш қатнашчилар ҳамда бу таклифни қарорга киритишди. Ишчи гуруҳи — «фикрлаш маркази» тузилди, унга геология- минерология фанлари номзодлари — давлат маркази директори А. А. Абдуазизов, тўртинчи лаборатория бошлиғи Х. А. Тўйчиев, етакчи илмий ходим М. Т. Ҳожибеков, география фанлари номзоди, етакчи илмий ходим С. Р. Саидова ва биринчи лаборатория бошлиғи Д. А. Тошхўжаев кирдилар. Ишнинг турли босқичларида гуруҳга давлат маркази Ўзбекистон бўлинмасининг барча қисмлари жалб этилди.

Бугун олимлар томонидан ишлаб чиқилган йўл-йўриқни газетхонлар ҳукмига ҳавола этмоқдамиз.

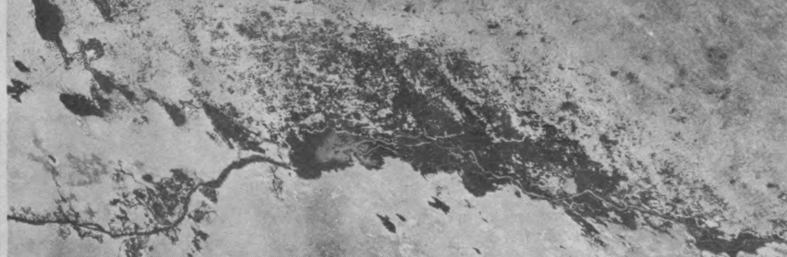

Орол (чапдаги сурат) икки бўлакка ажралиб кетди.

Ўнгдаги сурат Амударёда Туямўйин гидроузели пайдо бўлмасидан аввал олинган. Шўр кўллар (оқ доғлар) яхши кўриниб турибди.

Пастдаги суратда — Қорақум канали. Қора доғлар — ерости сувлари юзага сизиб чиққанидан сўнг ҳосил бўлган кўлчалар.

ДЕНГИЗ НЕГА ҚУРИБ БОРМОҚДА?

Бир нечта далил келтириб ўтайлик. Орол денгизининг суви 1960 йилдагига нисбатан 67 фоиз камайди. Юзасининг сатҳи 40 фоиз торайди. Коинотдан суратлар олинди — денгиз бўлиниб бораяпти. Минтақадаги вазият амалда назоратдан чиқиб кетди.

Давлат маркази олимлари киритган таклифларнинг моҳиятини тушуниб етиш учун бу қадар аянчли оқибатларнинг келиб чиқиш сабабларини яна бир бор кўздан кечирайлик.

60-йиллардан бошлаб Орол денгизи ҳавзасида ҳароратнинг пасайиши унинг 0,5—1°C атрофида ошиши билан аста-секин ўзгара борди. Бу ҳол Амударё ва Сирдарё манбаларида ёғингарчиликнинг камайишига сабаб бўлди. Дарё табиий оқимининг тартиби ҳам ўзгарди. Кейинги 30—40 йил мобайнида оқим миқдори Сирдарёда 20, Амударёда эса 40 фоиз пасайди.

Ҳавзадаги ерусти сув ресурсларининг умумий ҳажми бугунги кунда 126,6 куб километрни ташкил этади. Шундан 116 куб километрдан ортиқроғи ишлатиб юборилмоқда. У қаерда сарфланаяпти?

Энг аввало суғоришга. Фақат Ўзбекистоннинг ўзида 1970—1986 йиллар мобайнида суғорма ерлар майдони бир ярим баравар кенгайди. Умуман Орол денгизи ҳавзасида эса икки баравардан зиёдроқ ортди. Республикада 1960—1988 йилларда қайтмайдиган сув истеъмоли қарийб икки баравар кўпайди. Эллигинчи йиллардан бошлаб минтақада ерусти табиий сув ресурслари 89 та сув омбори орқали изга солинмоқда, уларнинг умумий сиғими 69 куб километрни ташкил этади.

Резервда 10,4 куб километр қолмоқда, холос. Бироқ бу сув ҳам денгизга етиб бормаяпти. Унинг каттагина қисми яна суғориш каналларига тушаяпти. Бошқача айтганда, Амударё ва Сирдарё ресурслари батамом тугаган. Бунинг устига ана шуларнинг барчаси ерусти сувларини номақбул ҳолатга келтириб қўйди.

Бироқ денгиз геологик нуқтаи назардан қараганда унча кўп бўлмаган ўз тарихида бир неча маротаба тангликни бошидан кечирди. Таниқли олимларнинг маълумотларига кўра, у ўн минг йил мобайнида тўққиз марта офатга дучор бўлган. Орқага чекинган, шаклини ўзгартирган. Бинобарин, батамом қуриб қолган, бу ҳол инсон таъсири билан асло боғлиқ бўлмаган. Гап нимада? Давлат маркази олимлари бу ер қаърининг тектоник ҳаракатлари билан боғлиқ, деб изоҳламоқдалар. Орол муаммосини ҳал этишда ҳеч ким ва ҳеч қачон ана шу жуда муҳим омилни жиддийроқ тарзда назарда тутгани йўқ.

— Ҳозирги тектоник жараёнлар билан денгиз сатҳи ўзгариши ўртасида боғлиқлик борлигини аниқлаш учун биз кейинги эллик йил ичидаги такрорий текислашиш маълумотларини таҳлил этиб чиқдик, — деб ҳикоя қилади йўл-йўриқ муаллифларидан бири Х. А. Тўйчиев. — Шунингдек, 1972 йилдан буён олинаётган коинот маълумотларидан жуда кўпини ўргандик. Улар бизнинг тахминларимизни ишончли тарзда тасдиқлади. Масалан, Фарғона водийси йилига 4 миллиметр, Шимолий Орол бўйи 0,3—0,8, Қўшбулоқ 7, Амударё воҳаси 3, Мурғоб 5 миллиметр тезлик билан оғиб бораяпти...

Шунингдек, олимлар Орол денгизи ҳавзасида пастга тушаётган майдонлар қаторида тез кўтарилаётган жойлар ҳам борлигини аниқладилар. Масалан, Шарқий Оролбўйи йилига 4 миллиметр, Қорақум каналининг айрим майдонлари 2,6, Зарафшон тоғ тизмаси 8 миллиметрдан зиёдроқ, Мирзачўл 2—4 миллиметр ўсаётганлиги маълум бўлди.

Бевосита денгиз остида рўй бераётган жараёнлар ўзининг кутилмаган томонларини намоён этди. Бу минтақада ер қаъри бошқа жойлардагига қараганда 5—7 километр юпқароқ. Бироқ энг асосийси — денгиз турли хусусиятга ва тебраниш тезлигига эга бўлган бир неча тектоник блоклар тўқнашган жойдадир. Жумладан, унинг ғарбий қисми Шимолий Устюрт ўрта массивида бўлиб, бу ер кўтарилиб бормоқда. Аммо ҳамма қисми бир хилда эмас. Масалан, Қўшбулоқ эгилиши ҳатто пасаймоқда.

Акваториянинг жанубий қисми Марказий Устюрт ва Жанубий Тянь-Шань қат-қат системаси туташадиган зонададир. Бир вақтлар оғиш жараёнини бошидан кечирган бу жой эндиликда кўтарилмоқда, бинобарин, жанубиғарбий йўналишда бу ҳол тез рўй бермоқда. Шимолий қисми Урал қат-қат системасининг жанубий ниҳоясида, шарқий қисми эса Сирдарё ўрта массивидадир. Худди шимоли-ғарбий участкалари сингари шимолий участкалари ҳам пастлашиб бораяпти. Бу жараён узоқ вақтдан буён давом этмоқда.

Коинотдан олинган расмлар шуни кўрсатадики, Устюрт саҳросининг баъзи майдонлари кучли даражада намланиб кетган. Бу олимларда денгиз суви Қўшбулоқ эгилиши томон оқиб бораётган бўлиши эҳтимол, деган фикр туғдирди. Ҳозирча фақат тахмин, холос. Бошқаси ҳам худди шундай. Денгизни кесиб ўтадиган Урал-Оман ўпирилиши ҳозирги пайтда чўзилаётгани учун ҳам у Орол сувининг бир қисмини шимиб олаётгани эҳтимолдан холи эмас.

Энди минтақанинг бошқа қисмларида нималар рўй бераётганини кўриб чиқайлик. Фарғона водийсида унинг пастлашуви ҳамда Оқчоп, Оқбел ва Супатоғ тоғларининг, шунингдек Бекобод йўлагининг бош қисми кўтарилиши давом этаётгани учун ҳам ерости сувлари тўхтовсиз юзага яқинлашмоқда. Амударё водийсида ҳам худди шундай жараён рўй бераяпти.

Мирзачўлда эса бироз бошқачароқ ҳодисани кузатиш мумкин. Бутун ялангликкўтарилаётганига қарамай ерости ва ерусти сувларининг оқиб кетиши сезилмайди. Бунинг устига ерости сувлари жуда тез кўтарилмоқда. Сабаби — Чордара сув омборида Жаусумкум чиқиш структураси туфайли оқимнинг тўпланиб қолганлигидир. Бундай мисолларни керагича келтириш мумкин.

Хулоса. Шундай қилиб, Орол денгизи ҳавзасидаги ҳозирги тектоник ҳаракатлар Амударё ва Сирдарёнинг устки ҳамда ерости оқимини бутунлай назоратга олган. Худди шунинг учун ҳам: минтақа ер қаъри қиёфаси бутунлай ўзгариб кетди: геодинамик жараёнлар тез рўй бермоқда; инженер-геологик шароит ноқулай тарзда ўзгарди, ерости сувларининг минераллашуви ва ифлосланиши кўпайди; уларнинг сатҳи кўтарилди ҳамда шу муносабат билан нам босиш, ботқоқлашув, шўрланиш (бугунги кунда Бухоро области ҳудуди юз фоиз, Фарғона водийси, Мирзачўл, Қашқадарё области ҳудудларининг ярми намланиб кетган) рўй бермоқда; сейсмик шароит ёмонлашиб бормоқда. Сувларнинг юзага кўтарилиши натижасида Ўрта Осиёнинг катта ерости ҳавзалари зоналарида жойлашган баъзи йирик шаҳарлари сейсмик ишонч нуқтаи назаридан қараганда бундан йигирма йил аввалдагига нисбатан танг ҳолатга тушиб қолди. Устига устак тупроқ-ўсимлик қопламаси камбағаллашуви, саҳрога айланиш жараёни тезлашуви рўй бермоқда. Ниҳоят, Амударё ва Сирдарё ҳавзаларининг ичида ерусти ва ерости сувларининг табиий равишда қайта тақсимланиш, Орол денгизи дельтасининг қуриб бориш ва сувининг пасайиш жараёнлари содир бўлмоқда.

Бошқача айтганда, биз бугунги кунда денгиз табиий равишда орқага чекинаётганлигининг гувоҳи бўлиб турибмиз. Бундай ҳолат ўртача минг йилда бир марта рўй беради, бу гал бизнинг асримизга тўғри келиб қолди.

Агар бошқа омиллар ҳам ишга тушмаганида, бу жараён узоқроқ давом этиши ва бунчалик ҳалокатли бўлмаслиги мумкин эди. Энг аввало, инсоннинг табиатга ҳеч ўйламай-нетмай, волюнтаристик аралашувини айтиб ўтиш керак. Айниқса, кейинги 20—25 йилда. Масалан, барча сув омборлари дарёлар оқимининг тор қисмида қурилган. Бундай қараганда мантиқан тўғридек кўринади. Бироқ лойиҳачилар битта ҳолатни ҳисобга олмаганлар. Сув омборлари барпо этилган ерлар кўтарилиб бормоқда. Бу моҳият эътибори билан сувнинг табиий оқиб кетишини тамомила тўхтатиб қўйди ҳамда эгилиш жойларида унинг тез тўлишига имкон бераяпти. Хуллас, инсон фаолияти денгизнинг қуриш жараёнини икки баравар тезлаштириб юборди. Агар йиғилиб қолган жойлардан сувни олиш учун шошилинч чоралар кўрилмаса, Орол эвазига ҳозирги пайтда шовуллаб турган боғлар, қишлоқлар ва шаҳарлар ўрнида янги денгизлар пайдо бўлади...

ОБИ ҲАЁТ ЙЎҚ. БОР, БЎЛГАНДА ҲАМ ЖУДА КЎП

Оролни сақлаб қолиш лойиҳаларида камчиликлар кўзга ташланмайди. Бироқ уларни бажарса бўладими? Келинг, таҳлил этиб чиқайлик. Бунинг учун лойиҳаларни икки гуруҳга бўламиз: ташқаридан (денгиз чегарасидан бўлак жойлардан) ҳамда ички ҳавзалардан сув оқизиш. Биринчи гуруҳдан учта йириғини ажратиб олайлик. Орол бўйича ҳукумат комиссияси 1987 йилда таклиф этган Каспий сувининг бир қисмини олиб ўтиш. Сирдарё ва Амударё манбаларида йилига 10—25 куб километргача оқимни кўпайтириш мақсадида кузги-қишки даврда сунъий равишда ёғингарчилик ҳосил қилиш. Бугунги кунда яна эсланаётган Сибирь дарёлари оқимининг бир қисмини олиб келиш.

Ҳар бирини майда-чуйдасигача таҳлил қилиш чиқишга берилмаган ҳолда энг муҳим жиҳатларини ажратиб кўрсата қолайлик. Жуда катта миқдорда капитал маблағ, лойиҳани амалга оширишнинг узоқ муддатга чўзилиши, техник қийинчиликлар. Масалан, Каспийдан сувни 80 метр баландликка кўтариш ҳамда саҳро ўртасидан 500 километр масофада оқизиб келиш зарур. Экологик оқибатлар пухта ўйланмаган. Бунинг устига Сибирь сувларининг олиб келиниши Орол муаммосини ҳал этмайди, чунки янги ерларни ўзлаштириш учун сарфлаш кўзда тутилган.

Демак, муаммони ички резервлар ҳисобига ҳал этиш йўлларини қидириш лозим. Олимлар ва мутахассислар нимани таклиф этишаяпти? Баъзилар коллектор-дренаж тармоқлари сувларини оқизиш керак, дейишади. Бошқалар Сариқамиш, Султондоғ, Арнасой ва бошқа ташлама кўллар сувини Оролга қуйишни маъқул кўришаяпти. Учинчи гуруҳдагилар эса суғориш ва мелиорация шохобчалари самарадорлигини ошириш ҳисобига тежалган сувдан фойдаланиш таклифини илгари суришаяпти.

Бу муаммоларнинг ҳар бирида умумий қусур бор. Оролни сақлаб қолиш ва тиклаш масаласини ҳал этиб бермайди. Катта-катта харажатлар қилиш керак, техник жиҳатдан мураккаб. Бунинг устига Сариқамиш, Айдар, Арнасой ва бошқа кўллардаги ҳамма сувни олиш мумкин эмас. Акс ҳолда уларнинг қуриб қолган тубидан заҳарли чанг ва туз кўтарилади. Истиқболда тежаладиган сувга келганда шуни айтиш керакки, бу ҳақда бирон-бир аниқ фикр айтиш қийин. Бунинг учун кенг кўламдаги илмий-тадқиқотлар олиб бориш зарур. Вақт эса кутиб турмайди. Демак, илож йўқми? Кўчанинг боши беркми?

Ундай эмас, деб ҳисоблашмоқда «Табиат» давлат марказининг олимлари ва мутахассислари. Йўл бор. Уни табиатнинг ўзи, сизга қанчалик ғалати туюлмасин, Орол ҳалокатининг, тектоник жараёнларнинг сабаб-оқибат боғланишларини таҳлил этиш айтиб турибди. Сувни табиий ерости ҳавзалардан олиш мумкин. Унинг миқдори қанча, қаерда жойлашган? Бу саволга жавоб топиш мақсадида ерости сувларининг жойлашув чизмалари тузиб чиқилди. Олимлар ундан 15 та мустақил гидрогеологик сиғимни ажратиб олдилар. Улар Урта Осиёнинг тўрт республикаси ҳудудларида ҳамда Қозоғистон ССРнинг бир қисмида жойлашган бўлиб, Орол денгизи ҳавзасига узвий тарзда қўшилиб кетган. Масалан, Фарғона ҳавзасида ҳозирги пайтда 16 минг куб километр ерости ва кучсиз босимли сув тўпланиб қолган. Сирдарё ҳавзасида қарийб 8 минг, Чу ҳавзасида эса 9 минг куб километрдан кўпроқ сув бор.

Хулоса. Давлат маркази олимлари Орол муаммосини ҳал қилиш учун таклиф этишаётган 9 эгилиш бўйича сувларнинг асрий йиғмалари ҳажми тахминан 65 минг куб километрни ташкил этади. Унинг 2—3 фоизи Орол денгизини тиклаш учун етарлидир. Бундан ташқари маълум даражада ерости сувлари саҳнини пасайтириш, уларнинг сифатини яхшилаш, ифлослантирувчи моддалар тўғридан-тўғри тушиб қолишидан сақлашга, минтақанинг инженерлик-геологик ва сейсмик шароитларини яхшилашга, ернинг мелиоратив ҳолатини таъминлашга, нами кўпайган, ботқоқ бўлиб кетган ва шўрланган ерларни қишлоқ хўжалик оборотига қайтаришга, суғорма ерлар тузилишини қайта кўриб чиқиш ҳамда суғориш учун истиқболли майдонларни белгилаб олишга ёрдам беради. Умуман Орол денгизи ҳавзасидаги экологик вазият соғломлашади.

ДАРЁЛАР ТЎЛИБ ОҚАДИ

Шундай қилиб, Орол денгизини барқарор ҳолатга келтириш учун ҳар йил 30—35 куб километр сув керак. Умуман олганда уни тиклашга бугланишни ҳам ҳисоблаганда 900—1050 куб километр сув зарур. Бинобарин, ерустидаги сув йиғимлари муаммони ҳал этиш учун етиб ортади. Бироқ буни қайси техник воситалар билан амалга ошириш мумкин? Оролбўйидаги шаҳарлар ва аҳоли пунктларини тоза ичимлик сув билан таъминлаш учун энг аввало қувур ётқизилиши лозим, улар орқали Зарафшон дарёси ҳавзасидаги ерости ва кучсиз босимли сувларни оқизилади. Ёки Оролбўйининг ўзидаги ҳавзаларнинг артезиан сувларидан ана шу мақсадларда фойдаланиш мумкин.

Денгизни барқарорлаштириш учун эса оқмайдиган ва оқадиган сув омборлари ёрдамида бошқа ерости ҳавзаларидан керакли миқдордаги сувни тортиб олиш ҳамда Амударё ва Сирдарё ўзанларига қуйиб юбориш лозим. Бунинг учун 500 метрдан 1500 метргача чуқурликда 10—12 минг қудуқ қазишга тўғри келади. Балки янгиларини қазиб ўтирмасдан, ана шу районларда ҳозирча ишламай турган 12 мингдан ортиқ қудуқдан фойдаланса ҳам бўлар. Уларни қайта тиклаш, таъмирлаш ва тартибга солишгагина маблағ кетади. Тўғри, битта «лекини» бор. Дарёларнинг ўзи издан чиқариб юборилган, бунинг устига тектоник силжишлар натижасида уларнинг оқими номақбул ҳолатга келиб қолган.

Бундай тўсиқларни йўқотиш учун давлат маркази олимлари Туямўйин, Қайроққум ва Чордара сув омборларини айланиб ўтадиган каналлар қуришни таклиф этишмоқда. Дарёларнинг табиий ўзанларини қайта жиҳозлаш ва тозалаш лозим. Амударё ва Сирдарё ўзанларини баъзи жойларини, яъни улар дўнг ерлардан ўтадиган қисмини чуқурлаштириш зарур.

Кейинчалик эса денгизни тиклаш учун мавжуд қудуқлардан фойдаланибгина қолмасдан, балки еростидан олинаётган сувлар миқдорини йилига 100 куб километрдан ошириш мақсадида қўшимча равишда бир неча ўн минг (40—50) қудуқ қазилади. Ушанда яқин ўн йил мобайнида Оролни аввалги чегарасига қадар тўлдириш мумкин.

Шундан сўнг денгизни бир маромда сақлаб туриш учун қудуқлардан бир қисмини қолдирса ҳам бўлади, бошқаларидан эса суғориш мақсадларида фойдаланилади.

Бу сувларга келажакда санитария оқовалари, тошқин, қайтарма, шунингдек суғориш системаларининг фойдали иш коэффициентини ошириш ҳисобига тежаб қолинган сувлар ҳам қўшилади.

Олимлар денгизни тиклаш учун кетадиган умумий сарф-харажатлар уч-беш миллиард сўм атрофида бўлади, деб ҳисоблашмоқда. Бу КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг 1110-сон қарорида кўзда тутилганидан бир неча баравар кам. Бироқ ҳар йили ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга сарфланаётган маблағларни қисқартириш ҳисобига бу харажат тез қопланади. Ҳам суғориладиган майдонларнинг, ҳам яйловларнинг ҳосилдорлиги кўтарилади. Ер юзасидаги иншоотларнинг зилзилага бардошлилиги ортади.

Ерости сувларига табиий ресурс сифатида қараш билан бирга улар ўзаро бирбири билан боғланган табиат комплексларининг таркибий қисми эканлигини ҳам унутиш ярамайди. Шунча ҳажмда сув тортиб олиш натижасида баъзи салбий жараёнлар ҳам содир бўлиши мумкин.

—Бундай хавфсираш тамомила асослидир, — деб ҳисоблайди «Табиат» давлат маркази директори, геология-минерология фанлари номзоди А. А. Абдуазизов. —Бироқ бизнинг ҳисоб-китобимиз кўрсатишича, агар сувни тортиб олиш бутун ҳавза чегарасида бир маромда, ярус усулидан фойдаланган ҳолда олиб борилса, нохуш ҳол рўй бермайди.

Шундай қилиб, Оролни сақлаб қолишнинг яна бир йўл-йўриғи топилди. Унинг нимаси ўзига жалб қилади! Энг аввало масалага кўп томонлама ёндашув. Фақат денгизни қутқариб қолиш эмас, балки бутун регион ҳудудидаги экологик вазиятни жиддий равишда яхшилаш йўллари ҳам таклиф этилган. Бу эса ниҳоятда муҳим. Бинобарин, бу иш ички сув ресурслари ҳисобига амалга оширилади. Маълумот учун: жаҳон амалиётида ерости сувларидан экинларни суғориш ва сув билан таъминлашда кенг фойдаланилаяпти. Масалан, Шимолий Африка мамлакатларида Саҳройи Кабир бўлгани учун ҳам умуман истеъмол қилинаётган сувда ерости сувларининг салмоғи 60—80 фоизни, Ҳиндистонда 60 фоиздан, АҚШда 30 фоиздан кўпроқни ташкил этади. СССРда эса 2 фоиздан ҳам кам. Бироқ тўлиқ илмий-техникавий ҳужжатларни ишлаб чиқишда ҳамма олимларнинг биргаликдаги куч-ғайратларисиз йўл-йўриқни амалга ошириш қийин.

Пировардида мен қуйидагиларни таъкидлаб ўтишни истардим. Бутун мамлакат қатори республикамиз ҳам жиддий ижтимоий-иқтисодий қийинчиликларни бошдан кечирмоқда. Бу ҳақдаги гап-сўзлар етарлича. Аммо аниқ ишлар, таклифлар, ечимлар кам. «Табиат» давлат маркази ташаббускорларининг намунаси шу жиҳати билан яхшики, улар минтақанинг энг кескин муаммоларидан бирини ҳал этишга ортиқча шовқин-суронларсиз, ваҳима қилмай, ишдан бўш вақтларида ўз хизматлари билан киришдилар. Бу ҳаракатни энг аввало партия ташкилоти қўллаб-қувватлади.

Ҳар бир партия ташкилоти — корхонада, илмий-тадқиқот институти, конструкторлик бюросида — ўз коллективи, район/область, республиканинг ижтимоий аҳамиятга молик вазифаларини ҳал этишда ташкилотчи, илҳомчи ва ёрдамчи бўлиши нақадар муҳимдир.

С. ФИОЛЕТОВ,
«Правда Востока»нинг илмий шарҳчиси.

(«Правда Востока»нинг шу йил 13 март сонидан).

БАРАКАНИНГ ТЎРТ ОМИЛИ

Камолиддин Турдиалиев номини Ўзбекистон районидаги Ғафур Ғулом номли колхознинг Нурсух қишлоғида каттаю кичик ҳурмат билан тилга олади. У суяги меҳнатда қотган, ишчан ва тадбиркор пахтакорлардан. Қарийб 35 йилдирки, деҳқончиликда сидқидил ишлаб, бригадага бош бўлиб, хўжалик пахтачилиги равнақига муносиб ҳисса қўшмоқда.

Одамлар қалбига йўл топиб, улар билан бамаслаҳат ишлаган ҳеч қачон кам бўлмайди. Шу асосда иш юритилгани туфайли бригадада гектарлар ҳосилдорлиги йил сайин ошиб, хирмон салмоғи кўпаймоқда. Ўтган йили заршунослар қувончли ютуқларни қўлга киритдилар. Эрта баҳорда 81 гектар майдоннинг 65 гектарига чигит, 16 гектарига эса озуқа экини экилганди. Ёз мобайнида агротехника тадбирлари ўз вақтида, сифатли ўтказилгани, йиғим-терим намунали ташкил этилгани натижасида ҳар гектар пайкалдан 35 центнердан оқ олтин хирмони уюлди. Қабул пунктига 201,5 тонна юқори нав хом ашё топширилди. Чорва моллари ҳам етарли миқдорда озуқа билан таъминланди.

— Ютуқ ўз-ўзидан келмайди, — дейди бригада саркори. — Унинг бир неча омиллари бор. Аввало, тупроқ унумдорлигини муттасил ошириш ҳақида ғамхўрлик қилиш керак. Ерларимиз шўрхок, сизот суви юзага яқин. Шу боис пайкаллар йилига икки-уч марта чилла сувига қондирилади, шудгорлаш олдидан эса картограмма асосида маҳаллий ўғитга тўйинтирилади. Иккинчидан, ерга чигитни барвақт, сифатли экиш лозим. Чунки ҳар йили апрель ойининг охири ва май бошида кучли шамол бўлади. Шунгача уруғни бир текис ундириб, қатор ораларига дастлабки сувни тарамаган деҳқон доғда қолади. Учинчи омил шуки, ана шу юмушларни колхозчилар амалга оширишади. Демак, уларнинг унумли ишлашлари, кўнгилли ҳордиқ чиқаришлари учун қулай шароит яратилмоғи шарт. Бригадамизда рисоладагидек жиҳозланган шийпон бор. Ярим гектар майдонда дала неъматлари, турли хил ошкўклар етиштирилади. Бошқача айтганда, иссиқ овқат масаллиғи шу ердан олинади. Ниҳоят, тўртинчидан, ҳозир меҳнатни ташкил этиш ва рағбатлантиришнинг илғор усулларини қўлланилмай, муродга етиш мушкул. Биз жами майдонни шартнома асосида ижрачиларга бўлиб берганмиз. Бунинг самараси кўзга яққол ташланмоқда. Бултур 3—7 гектар ерда деҳқончилик қилган Насибахон Кенжабоева, Нодирахон Эргашева, Анорхон Қўчқорова бошлиқ оилавий звенолар гектар ҳисобига 38—42 центнердан пахта олдилар.

Меҳнат аҳли жорий йилда эришилган ютуқларни мустаҳкамлаш, яппи хирмон салмоғини оширишга аҳд этган. Шу ниятда кўкламги юмушлар тобора қизитилмоқда. Ариқ-зовурлар тозаланиб, тартибга келтирилаяпти, маҳаллий ўғит жамғарилмоқда. Ерлар текисланиб, чигит экишга тайёрланаётир. Бу юмушларнинг ҳаммасида кекса пахтакор, коллектив бошлиғи Камолиддин Турдиалиев бош-қош.

Камолиддин ака жамоат ишларида ҳам фаол. У бир неча йилдан буён маҳалла комитетининг раиси сифатида фаоллик кўрсатиб, аҳолининг турмуш фаровонлигини ошириш йўлида елиб-югурмоқда. Отанинг ташаббуси билан қишлоққа ичимлик сув келтирилди, ҳадемай йўллар асфальтланади. Шу кеча-кундузда эса каттаю кичик мевали ва манзарали ниҳоллар экиш, токзорлар ва боғлар барпо этиш икки ойлигида уюшқоқлик билан қатнашмоқда. Айни пайтда қишлоқ аҳли Наврўз байрамига катта тараддуд кўраяпти.

С. ХОЛМАТОВ.

Факт ва шарҳ

ПАХТА ЎРНИГА КАРТОШКА

Сурхондарё вилоятининг уч райони — Олтинсой, Гагарин ва Шерободда эртанги картошка экиб бўлинди. Бошқа районларнинг хўжаликларида ҳам бу юмуш ниҳоясига етказилмоқда. Эндиликда вилоятда ўтган йилга нисбатан икки ярим баравар кўпроқ майдонга картошка экилади. Картошка майдони 3.200 гектар ерни ташкил этади. Пахта майдонларининг бир қисми боғлар ва полизларга ажратилганидан сўнг шундай имконият пайдо бўлди. Деҳқонлар май ойидаёқ картошка ҳосилини йиғиб олишга умид қилишмоқда.

(ЎзТАГ мухбири).

Умуман республикамизда картошкачиликнинг аҳволи қандай? Бу саволга Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитети мева-сабзавот маҳсулотлари етиштириш ва уруғчилик бошқармасининг бош мутахассиси **Б. Я. Липилин** жавоб беради:

— Шу йил бошларида республика ҳукумати уруғлик ва айни вақтда рўзғорда ишлатиладиган картошка етиштиришни кескин кўпайтириш тўғрисида қарор қабул қилганди. Қарорда 1995 йилга бориб Ўзбекистонда ҳам бир кишига табобат меъёрига мувофиқ талаб қилинадиган даражада картошка етиштирилиши керак.

Шу боисдан ҳозир картошка экиладиган майдонлар анча кенгайтирилди. Бу иш пахта майдонларини қисқартириш ҳисобига қилинди. Масалан, бизда ўтган йили жами 26,5 минг гектар майдонга картошка экилганди. Энди эса фақат эртанги картошка учун 30 минг гектар ер ажратилди. Шундай қилиб, картошка ҳосили анча кўпайиши керак. Умуман бу йил 60 минг гектардан кўпроқ ерга картошка экишни режалаштирганмиз. Бироқ ҳозирча атиги 40 минг гектар ерни уруғлик билан таъминладик.

Эртаги картошка ҳозир Ўзбекистоннинг шимолий Хоразм ва Қорақалпоғистон АССРдан ташқари барча областларида экилмоқда. Ер қизиганидан сўнг Хоразм ва Қорақалпоғистонда ҳам картошка экила бошлайди.

Шундан кейин «Узсортсемовощ» республика бирлашмасига сим қоқдик. Бирлашма бошлиғи **Н. И. Хўжаев** шундай деди:

— Тўғри, картошка экиладиган майдонларни анча кенгайтириш тўғрисидаги масала олдимизга оғир вазифа қўйди. Лекин биз республикамизнинг барча хўжаликларини ва кўп томорқа эгаларини уруғлик билан таъминлашга ҳаракат қиламиз. «Узсортсемовощ»нинг барча область бўлинмалари бу ишга ғайрат билан киришганлар. Республика Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитети мутахассислари билан мустаҳкам алоқада ишлаяпмиз.

Белоруссия, Украина, Болтиқбўйидаги ҳамкасбларимиз билан келишиб олганмиз. Улар бизга қўшимча равишда 39—40 минг тонна картошка уруғлиги етказиб беришади. Чет элдан — Польша ва Хитойдан уруғлик етказиб бериш масаласи ҳам ишлаб чиқилмоқда.

(ЎзТАГ).

ИҚТИСОДИЁТ ЯНГИЛИКЛАРИ

ИЛҒОР ТАЖРИБАДАН ФОЙДАЛАНИБ

Боғот тўқимачилик фабрикаси коллективи газламанинг янги турини тайёрлашга киришди. Анъанага кўра, бундай маҳсулотни ишлаб чиқариш ёш, шу билан бирга тажрибали тўқувчи Р. Отамуродовага ишониб топширилди. Тармоқ нормасидагидан бир ярим баравар кўп— ўттизта станокда ишлаб, у биринчи куниёқ смена топширигини ошириб бажарди.

Рўзигул Отамуродова фабрикада бор-йўғи учинчи йил ишламоқда. Лекин шу вақт ичида у хом газлама тайёрлашнинг барча усулларини ўрганиб олди. Техникани яхши билиш, станокларни айланиб чиқишнинг пухта ўйланган маршрути унинг учун муҳим резерв бўлиб хизмат қилмоқда. Айтганча, у ўз тўқув машинасини мустақил созлайди.

Илғор тўқувчи ўтган йил планини октябрь ойидаёқ уддалаган эди. Ҳозир у июнь ойи ҳисобига меҳнат қилмоқда. Фабриканинг ўнлаб бошқа ишчилари ҳам жадал график асосида ишламоқдалар. Бу шунинг учун ҳам муҳимдирки, меҳнат унумдорлиги ўсиб борган тақдирдагина ўзини ўзи пул билан таъминлаш принциплари асосида ишлаш салмоқли самара бериши мумкин.

ШАҲАР ТОЗА БЎЛИШИ КЕРАК

Саноат корхоналаридан чиқадиган оқова сувлар бундан буён Шаҳрисабзга хавф солмайди. Бу ерда биофильтрлари бир кеча-кундузда 16 минг кубметргача сувни тинитиб бера оладиган қудратли тозалаш иншоотлари фойдаланишга топширилди.

Кўп йиллардан буён қурилаётган тозалаш иншоотларининг битказилиши туфайли Танхоз тоғ дарёси ҳавзасининг ифлосланмаслигига кафолат пайдо бўлди. Консерва ва вино-арақ заводлари, шойи тўқиш фабрикаси бу дарёни анчадан буён заҳарлаб келарди. Табиатни муҳофаза қилиш органлари шу корхоналар раҳбариятига бир неча бор жарима солган, лекин аҳвол ўзгармаган эди. Тозаловчи фильтрлар шак-шубҳасиз яхши тўсиқ, лекин фақат уларнинг «ҳушёрлиги»га ишониб ўтиравериш ярамайди. Бу корхоналарда ҳам пухта экологик қалқонлар ўрнатилиши керак.

Шарқнинг буюк мутафаккирлари

Абу Наср ал Форобий

Абу Наср Муҳаммад ибни Муҳаммад ибни Ўзлуғ ибни Тархон ал-Форобий ҳижрий 260 йили (мелодий 873—74-йиллар) Ўрта Осиёнинг шимолида, Арис дарёсининг Сирдарёга қуйилиш еридаги Фороб деган жойда туғилган. Айни вақтда Фороб яқинидаги Кадар ҳамда Васиж қишлоқларидан бирида туғилган, деган маълумотлар ҳам бор. Лекин умрининг бошланғич даври Фороб билан боғлиқ бўлганлиги учун ал-Форобий номи билан шуҳрат қозонган. Айрим манбаларда унинг тўлиқ исмига «ат-туркий» деган этник нисбат ҳам қўшилади. Бунга ажабланмаса ҳам бўлади, чунки унинг отаси оилавий анъанага кўра тархон лавозимидаги турк беги бўлганлиги аниқланмоқда.

Шуни ҳам айтиш керакки, Жавҳар, Фороб ва Ўтрор шаҳарлари қадимдан суғдлар билан туркларнинг савдо ва маданий мулоқот ерлари бўлган. Мазкур шаҳарлар IX-X асрларга келиб Мовароуннаҳр шимолидаги маданият масканларига айланган. Уларда Ўрта аср мусулмон мамлакатларида донг таратган йирик олимлар яшаган. Ана шулардан бири ал-Форобий эди.

Бўлажак олим бошланғич ва ҳозирги ибора билан айтганда, ўрта маълумотни ўз юртида олади. Абу Наср илмий малакасини янада такомиллаштириш мақсадида жанубга отланади. У ўз юртини ташлаб кетганлиги ҳақида тарихий манбаларда аниқ маълумот йўқ. Айрим мулоҳазаларга кўра ва Ибн Сино билан таққослаш натижасида шундай хулосага келиш мумкинки, Абу Наср 16—18 ёшларида, яъни балоғатга етганида, Мовароуннаҳр шимолидаги, умуман олганда анча чекка ўлкадаги илмий муҳит унинг илмларга бўлган чанқоқлигини қондира олмаган, чамаси. У аввало Шош (Тошкент) ва Самарқанд шаҳарларига, сўнг Бухорога келиб, бироз таълим олади. Лекин бу жойлар ҳам унинг илмга ташналигини қондирилмайди. Абу Наср яна саёҳатда давом этиб, Эроннинг Рай, Ҳамадон ва Исфахон шаҳарларида бўлади. Демак, у ўз йўлида Мовароуннаҳрнинг жанубидаги йирик шаҳарлар — Марв ва Насодан ҳам ўтади.

Ниҳоят, IX асрнинг охирларида халифа ал-Муътазид биллоҳ (832—902) даврида Абу Наср Бағдодга келади. Умрининг 40 йилдан ортиқ даврини шу ерда ўтказади. Бу йиллар унинг ҳаётидаги энг сермазмун, илмий жиҳатдан сермаҳсул давр бўлди. Боиси шундаки, Бағдод IX—X асрларда дунёдаги энг йирик илмий марказлардан бири бўлган. Мазкур шаҳар 762 йили барпо этилган бўлиб, Аббосий халифалар уни ўзларининг пойтахтлари қилиб оладилар. VIII аср охирларидан улар аста-аста қадимги юнон, эрон ва ҳинд илмий манбаларини таржима этиш, шарҳлаш ва ўрганишни рағбатлантира борадилар. Бундай ишлар айниқса халифа ал-Маъмун (813—833) даврида кенг ривожлантирилади.

Немис тарихчиси Х. Зутернинг маълумотларига кўра, IX—X асрларда халифаликнинг марказий шаҳарларида 500 дан ортиқ олимлар ижод этган бўлиб, уларнинг ярмидан ортиғи Мовароуннаҳр ва Хуросондан экан. Бу олимларнинг энг биринчи тўлқини 810—819 йиллар оралиғида ал-Маъмун атрофида Марвда тўпланади ва шу муддат охирида Бағдодга келтирилади. Улар орасида Муҳаммад ал-Хоразмий, Ҳабаш ал-Ҳосиб, Яҳё ибни Абу-Мансур, Холид ал-Марваррудий, Ибни Турк ал-Ҳутталий, Аббос ал-Жавҳарий, Аҳмад ал-Фарғоний каби машҳур олимлар бор эди. Бироқ ал-Маъмундан кейинги даврларда Мовароуннаҳрдан халифаликнинг йирик шаҳарларига олимларнинг катта гуруҳларга уюшиб келиши тўхтайди. Энди улар айтарли кўп бўлмаса ҳам ҳаёт тақозоси билан алоҳида-алоҳида келадилар. Ана шулардан бири Абу Наср ал-Форобий эди.

У Бағдодга келиши билан улкан илмий муҳитга тушади. Ўта чанқоқлик билан ўша давр фанларини ва уларга доир асарларни ўзлаштира боради. Бир вақтнинг ўзида у араб, форс, сурён ва юнон тилларини ўрганади. Бу тилларда ёзилган асарларни мустақил мутолаа қилаверади. Турли миллат вакиллари ва диндаги кишилар билан мулоқотда бўлади. У Ироқнинг шимолидаги Ҳаррон вилоятида сурён ва юнон тилларини, фалсафани сурёний насроний олими Абу Бишр Матта ибни Юнусдан ўрганади. Ўша ерда бошқа бир сурёний олим Юҳанна ибни Ҳайлондан мантиқ ва табобатни ўрганади.

Форобий аниқ фанлар билан ҳам жуда қизиқар эди. Хусусан у илми нужум, риёзиёт, мусиқа назарияси ва табобатни катта қизиқиш билан ўрганди. Устозларидан бири Абу Бакр ибни Сирож унга илми нужумдан таълим беради. Лекин Форобий кўпроқ фалсафа илмига мойил эди. У Аристотелнинг сурён ва араб тилларига ағдарилган барча асарларини чуқур кунт билан ўрганади.

Халифаликдаги йирик олимлар билан мулоқотда бўлиши, қадимги мутафаккирларнинг асарларини ўрганиши натижасида тез орада Абу Насрнинг ўзи ҳам йирик олим бўлиб етишади. Тарихий манбаларга кўра, у Бухорода бўлган кезлардаёқ амир Мансур ибни Нуҳ Сомонийнинг илтимосига кўра «Ат-таълим ас-соний» («Иккинчи таълим») номли фалсафий асар ёзади. Шу асар туфайли у мусулмон мамлакатларида «муъаллим ас-соний» («иккинчи, яъни Аристотелдан кейинги муаллим») лақаби билан машҳур бўлади.

Форобий 941 йили Бағдоддан Дамашққа келади ва умрининг охиригача шу ерда яшайди. У 949 ёки 950 йили Мисрда бўлганлиги ҳақида ҳам маълумот бор. Форобий ҳижрий 339 йили ражаб ойида (мелодий 950 йил декабрь охирида) Дамашқда вафот этади, шу ердаги «Бобус сағир» мозорида дафн этилган.

Олим қомусий билимларга эга бўлиб, фаннинг ҳар бир соҳасида чуқур мулоҳаза юритиб, унинг туб моҳиятини оча билган. У «Таълим ас-соний» («Иккинчи таълим»), «Ихсо ал-улум» («Илмлар таснифи»), «Аро фи аҳли мадинати фозила» («Фозил шаҳар аҳлининг қарашлари ҳақида»), «Таълиқот» («Шарҳлар») ва «Фусус ал-Ҳикам» («Ҳикмат гавҳарлари») фалсафий асарларида ўз давридаги ижтимоий шароитда инсоннинг мавқеини фалсафий-илмий нуқтаи назардан таҳлил қилиб, замонасига нисбатан илғор ғояларни олға сурган, инсонни улуғлаган.

Форобий улуғ олим бўлса ҳам жуда камтарин инсон эди. Тарихий манбаларга кўра, у эски жулдур туркий кийимда (балки йўл-йўл тўнда) юрган. Аркони давлатлардан ва мансабдорлардан нарироқ бўлган. У асосан шогирдларига дарс бериш ва илмий асарлар ёзиш билан шуғулланган. Ўзини ҳузур-ҳаловат, роҳат-фароғат ва бойлик орттиришдан тийган. Кийим-кечакда ҳам, овқатланишда ҳам энг кўримсиз ва энг ками билан қаноатланган. Умуман олганда дарвешона табиатга эга бўлган.

Форобий ниҳоятда буюк олим ва мутафаккир эди. Унинг асарларини ўрганиш шуни кўрсатадики, ўз илмий қарашлари билан ўрта аср давридан янги даврга дарча оча билган ва замондошларидан бир неча аср олға қарай олган.

Олимнинг илмий ижодига ва тафаккурига ҳозир ҳам Шарқ, ҳам Ғарб олимлари ҳақли равишда юксак баҳо бермоқдалар.

А. АҲМЕДОВ,
тарих фанлари доктори.

Абу Наср ал ФОРОБИЙ

ИНСОН ФАЗИЛАТЛАРИ

Баданга саломатлик ва касаллик хосдир, шунингдек, жонга ҳам саломатлик ва касаллик хосдир: жоннинг саломат бўлиши шунда кўринади. Унинг ўзи ва унинг аъзолари ҳамиша хайрли, гўзал ишлар учун хизмат қилади.

Жоннинг касал бўлиши шундаки, у ва унинг аъзолари туфайли ҳамиша ёмон ва қабиҳ ишлар вужудга келади. Бадан соғлиғи шунда кўринади, у ва унинг бўлаклари ўзлари учун яхши ёки ёмон бўлишидан қатъий назар, жоннинг камолот сари ҳаракатига хизмат қилади. Бадан касаллиги шундаки, жон у ва унинг бўлаклари ёрдамида бажарилиши лозим бўлган яхшилик ишларини амалга ошира олмайди ёки зарар ва кераксиз бўлган хизматларни бажаради.

* * *

Инсоннинг хайрли ва гўзал ишлари учун хизмат қилувчи руҳий хислатлар яхши фазилатдир, агар акси бўлиб инсон улар билан ёмонлик ва қабиҳ ишлар қилса, бу хислатлар разиллик, шаккоклик ва камчиликдирлар.

* * *

Табиб киши танасини даволаётганда, инсон организмини, унинг тузилишини, аъзоларини, ундаги касалликларни, уларнинг қай тарзда пайдо бўлганлигини, умуман организм касалликларини яхши билиши керак, шунга ўхшаб донишманд раис ҳам киши руҳини даволаётганда руҳини, унинг бўлакларини, ҳар қайси бўлакларнинг камчиликларини алоҳида-алоҳида ўрганиши, киши характерининг яхшилик ёки ёмонлик томонларини, агар ёмонлик бўлса, қандай қилиб шаҳар аҳолисини ундан холи қилишни яхши билиши керак. Шунингдек, худди табиб бирор касалмандни даволаш учун қанча меҳнат ва вақт сарф қилишни ёки дурадгор ёки темирчи бирор нарсани ишлаш учун қанча меҳнат сарф қилишни яхши билганларидек, донишманд раис ҳам руҳий даволаш, яъни тўғри йўлга солиш учун қанча меҳнат ва вақт сарф қилиш кераклигини ҳам билиши керак.

* * *

Руҳнинг бешта катта қуввати бор: озиқлантирувчи, ҳиссий, тасаввур, интилувчи ва ақл қувватлари.

Озиқлантирувчи қувват овқатланиш ва шунга боғлиқ ишларни бажаради. Озиқлантирувчи қувватнинг иш жараёни учга бўлинади: яъни биринчи қисм, ўртанчи қисм ва охирги қисм. Биринчи қисм бу озуқанинг, масалан, нон ёки гўштнинг ҳазм бўлиши, охирги қисм шу озуқанинг керакли аъзоларига тарқалиши, яъни тамомила ҳазм бўлиб аъзоларига сингиб кетишидир. Ўртанчи қисм ўзи иккига бўлинади, биринчи қисмда озуқа ошқозон ва ичакларда қайта ишланиб қонга айланиш арафасида турса, иккинчи қисмида қонга айланади.

Озуқалантирувчи қувватга ҳазм қилдирувчи, ўстирувчи, туғдирувчи, жалб қилдирувчи, ушлаб қолувчи, фарқ қилдирувчи, ҳимоя қилдирувчи қувватлар киради. Тўғрироқ қилиб айтганимизда озуқалантирувчи қувват инсон овқатланиш пайтида олган моддасини ана шу инсон танидаги қон моддаларига айлантиради.

Ҳазм қилдирувчи қувват ошқозон ва ичакларда ҳазм бўлаётган овқатни то қон бўлиш даражасига олиб келади ва сўнгра буни, масалан, жигарда қонга айлантиради.

Ўстирувчи қувват бу ҳамма аъзоларнинг озуқага бўлган эҳтиёжини қондириб, уларни ривожлантирувчи қувватдир.

Туғдирувчи қувват. Бу қувват озуқани ҳазм қилинишининг охирги қисмига, яъни қонга айланиш қисмига яқинроқ бўлиб, худди бир моддадан иккинчи шунга ўхшаш моддани вужудга келтирувчи қувватдек, бир жуфт жонлик зотдан иккинчи бир жонлик зотни вужудга келтирувчи қувватдир. Бу қувват иккига бўлинади: биринчиси вужудга келадиган зотнинг моддасини беради—бу урғочи қувват деб аталади, иккинчиси шаклини беради —бу эркак қувват деб аталади. Бу модда ва шаклнинг қўшилиши натижасида эркак ёки урғочи учинчи бир жонли мавжудот вужудга келади.

Ҳис қилдирувчи қувват. Ҳаммада бор маълум бешта ҳиссий органлар ҳис эттирувчи қувватдир.

Тасаввур қуввати ҳис қилинган нарсаларнинг кўринишларини улар кўз олдида йўқолгандан кейин ҳам сақлаб қолувчи, уларни бир-биридан фарқ қилдирувчи ва қўшувчи, тўғри ва нотўғри тафсилотларни пайқатдирувчи, уларни (одамнинг) ўнгида ҳам, тушида ҳам сақлаб турувчи қувватдир.

Интилувчи қувват жонли зотнинг нарсага бўлган интилиши, талаби, истаги, ғазаби, қўрқуви, муҳаббати, розилиги, ҳурмати ва шунга ўхшаш ҳис-туйғулари ҳаракатини ифода этувчи қувватдир. Бу қувватнинг қуроли бўлиб жонли зотни ва унинг аъзоларини ҳаракатлантирувчи ҳамма қувватлар хизмат қилади. Масалан, ушлашга қодир бўлган икки қўл қуввати, юришга қодир бўлган икки оёқ қуввати ва шунга ўхшаш бошқа қувватлар киради.

Ақл қуввати ёрдамида инсон ақлини ишлатади, фикр юргизади, илм-ҳунар ўрганади, қилган ишларининг яхши-ёмонини ажратади. Бу қувват ўз навбатида иккига бўлинади: яъни амалий ва назарий ақл. Амалий ақл ҳунар қуввати ва фикр қувватидан иборат. Назарий ақл қуввати билан биз ўзгартиролмайдиган нарсаларни ўрганамиз, яъни уч ҳеч қачон жуфт бўлмайди, тўрт ҳеч қачон тоқ бўлмайди. Шунингдек, биз бу қувват билан ўзгартилиши мумкин бўлган нарсаларни ҳам ўрганамиз. Масалан, тўрт бурчак ёғочни биз думалоқ қилишимиз мумкин. Амалий қувват билан биз ўзгартиришимиз мумкин бўлган шаклни ўзгартириб, бошқача шакл беришимиз мумкин бўлган буюмларни ажратамиз, саралаймиз.

Ҳунар қуввати билан биз ҳар хил ҳунар ва мутахассисликларни эгаллаймиз, масалан, табиблик, деҳқончилик, денгиз сайёҳлиги. Фикрлаш қуввати билан биз қиладиган ишларимизни уларнинг яхши ёки ёмон томонларини, уларни қандай бажариш кераклигини фикр қиламиз.

* * *

Яхши фазилатлар икки тур бўлади: яъни хулқий ва фикрий. Фикрий фазилат ақлий қувватга кириб ақллилик, донолик, фаҳм-фаросатлилик, зеҳнлиликдан иборат. Хулқий фазилат интилувчи қувватга кириб иффат, шижоат, сахийлик ва адолатлиликни ўз ичига олади. Ёмон фазилатлар—разилликлар ҳам шундай икки қисмга бўлинади.

* * *

Маълумки, инсон ҳеч қачон туғилганида яхши ёки ёмон бўлиб туғилмайди, шунингдек, ҳеч қачон туғилишидан ё тўқувчиликни, ё хаттотликни билиб туғилмайди, бироқ ҳар бир кишида бирон-бир фазилатга ёки қабиҳликка мойил қобилият бўлади, яъни бирон-бир соҳа бошқа соҳаларга нисбатан енгилроқ сезилади, ана шу сабабли инсон одатда ёзиш ёки бошқа ҳунарларга, ўзига қулай бўлган ҳунарларга ёшлигидан мойил бўлади ва шу соҳага у интилади, фақат «ташқаридан» бирон-бир унга қарама-қарши маслаҳат берилмаса, албатта.

Бу табиий истеъдоднинг қуруқ ўзини фазилат деб айтилмайди, масалан, тўқувчилик қобилияти бор одамни ҳеч қачон тўқувчи деб айтилмайди. Фақат ана шу қобилият юзага чиқса, чиниқса, у фазилатга айланади. Туғма қобилиятнинг қуруқ ўзини на фазилат, на камчилик деб бўлади. Туғма қуруқ қобилиятнинг исми йўқ, агар уни бирон жойда ишлатмоқчи бўлсак, фақат номигагина иштирок этади холос, чунки у амалда юзага чиқмаган. Бир киши учун туғма талант бошқа киши учун туғма талант бўлмаслиги мумкин. Бир киши туғма талантни амалга ошириб, яхши ёки ёмон ном чиқариши мумкин, бошқаси уни амалга ошира олмай, ҳеч қанақа ном чиқармаслиги мумкин.

* * *

Ёмон хислатлар аҳоли орасидан ёки кишилар қалбини фазилат тўла эгаллагандан кейин ёки совуққонлик, лаёқатсизлик, фаросатсизлик йўқолгандан кейин йўқолади. Қайси киши ўзиди бор ғаразгўйликни фазилатга алмаштирмас экан, у аҳоли орасидан чиқиб кетиши керак.

* * *

Бирон-бир ишга истеъдоди, ҳаваси бўлиб, шу ишнинг аксини қиладиган, табиий фазилатга ёки разилликка майли бўлган одам шу хислатларнинг аксини бажаришга қодирдир. Чунки бир ишга ўрганар экан, унинг аксини қилиш унга қийин бўлади, у ўзининг ишига кўникиб қолган бўлади.

Наврўз нафаси

Боғларда чарх уриб
кезмоқда баҳор,
Гуллар-чечакларга
бурканди диёр.
Диллар тўлқинида
олам сеҳр бор,
Лутф айлаб бошланур
суҳбати дилдор.

В. МОЛГАЧЕВ олган сурат.

ГЎЗАЛЛИК БАҲСИ

Ҳар йили район партия комитети Наврўз байрамини юксак савияда ташкил этиш учун кекса отахонлар, кўпни кўрган онахонлар ҳамда фаоллар билан йиғилиш ўтказиб маслаҳатлашиб олади, тегишли тадбирларни белгилайди. Шундан сўнг жойларда ташкилий комитетлар тузилиб, аниқ режа асосида иш олиб борадилар.

Масалан, ўтган 1989 йил баҳорида намунавий оила кўрик-конкурслари ташкил қилинди. Байрам куни хотин-қизлар ўз пазандаликларини намойиш этишди: кўк сомса, сумалак, патир нонлар дастурхонни безади. Ленин номли колхознинг Ўрта қишлоғида ўтган байрамда онахонларимиз анъанавий халқ лапарлари, рақслари билан барчани мафтун этишган бўлса, Нурсух қишлоғи стадионида йигитлар аскияси кўпчиликка яхши кайфият улашди. Турли миллат вакиллари меҳнат қилаётган Шўрсув тоғ-кимё ишлаб чиқариш бирлашмасида янграган карнай ва сурнай садолари юракларга завқ-шавқ бағишлади.

Яйпан шаҳрида ташкил этилган Наврўз тантаналари ўзгача ҳусн касб этди. Алишер Навоий номидаги маданият ва истироҳат боғи турли шиорлар, ранго-ранг расмлар билан безатилди. Район газетаси ва радиоси орқали байрам ўтказилиши тўғрисида эълон берилди. Тантаналарга эса партия, меҳнат, уруш ветеранлари, қўшни районлардан меҳмонлар таклиф этилди.

Район дорбозлари, аскиячилари, савдо ва умумий овқатланиш ходимлари бунга алоҳида тайёргарлик кўришган эди. Шунинг учун ҳам эрта тонгдан бошлаб радио карнайлари орқали баҳор навоси янграганда, район меҳнат аҳли маданият ва истироҳат боғи томон «оқиб» кела бошлади.

Баҳорни ва меҳнатни улуғловчи расмлар, шиорлар билан безатилган машиналарда Баҳорой ва унинг ёнида тақвимдаги бошқа ойларни акс эттирувчи ўн бир нафар қиз қўлларида гул, мева ва пахта билан, улар кетидан эса карнайчи, сурнайчи, ноғорачи ва бошқа санъаткорлар майдонга тантанавор кириб келиб, аҳли базмга таъзим бажо келтирдилар. Баҳорой қўлида майса ўстирилган патнус билан саҳнага чиқиб, шоира Санобар Ҳасанованинг «Келдим» сарлавҳали шеърини ўқиди. Сўнг тўпланганларни баҳор байрами билан табриклади. Шу улуғ айёмларга етиб келган ҳар бир киши Баҳоройнинг учта шартини бажариши кераклигини айтди.

Биринчи шарт — ҳовли ва уйларда тозалик, тартиб ўрнатиш, гуллар экиш, шунингдек камида уч туп кўчат ўтказиш;

иккинчиси — ўз қалби ва руҳига хурсандчилик бахш этиб, хайрли, дадил ва журъатли фикрга камарбаста бўлиш, ёмонлик ва гина-кудратни унутиш, яхшилик, эзгуликни эслаш ҳамда тиклаш, аразлашган ёр-биродарлар, қўни-қўшнилар, танишбилишлар билан ярашиш;

учинчиси — номақбул ҳодисаларга қарши курашиш, ҳалол ва виждонан меҳнат қилиб яшашга интилиш эканини таъкидлади.

Шундан сўнг даврада қувноқ қўшиқ ва куйлар янгради. Баҳорой ҳамда дугоналари меҳмонларга сумалак, сомса, патир тортиқ қилдилар.

Режа асосида жойларда спорт мусобақалари, аския, кураш, дорбозлар чиқиши, савдо ярмаркаси, китоб ҳамда гуллар кўргазмаси, деворий газеталар конкурси бўлиб ўтди.

Наврўз тантанасида мустақил ҳаётга илк қадам қўяётган келин-куёвларга никоҳ, байрам арафасида дунёга келган чақалоқларга туғилганлик гувоҳномалари топширилди. Бу йил эса ана шу келинлар уй тутиш, меҳмон кутиш, қайнота-қайнонага муносабат юзасидан «Иқбол» конкурсида қатнашиб, ўз маҳоратларини намойиш қиладилар. Уларнинг шеър ва қўшиқ айтиши, қизиқишлари бўйича беллашувлари ўтказилиб, ғолибалар тақдирланади. Ҳар бир колхозда ташкил этилган фольклор-этнсграфик ансамбли, бадиий ҳаваскорлик коллективи, меҳмонларнинг чиқишлари бўлади.

Район партия комитети бу йилги Наврўз байрамини зўр кўтаринкилик руҳида нишонлашга тайёргарлик кўраяпти. Уни уюшқоқлик билан ўтказамиз.

М. ҲАКИМОВА,
Ўзбекистон район партия комитетининг секретари.

СУМАЛАК

Уттиз асрлик удум элга қадрдон сумалак,
Навбаҳор келган чоғи бошлар онахон, сумалак.
Офарин санъатига дон майсадан шарбат олур,
Бу мўъжизани кўриб дейсан садқа жон, сумалак.
Аҳли даҳа жам бўлиб, бош қўшади бу ишга,
Қиём янглиғ сузилиб тайёр шу он, сумалак.
Йўқлашиб қўни-қўшнига одат баҳам кўриш,
Бир бора тотган киши бўлур беармон, сумалак.
Баҳра олиш таъмидан бу бир азалий гаомил,
Тан заиф бўлса магар дорию дармон, сумалак.
Бу таом қилса насиб, тотлиги ўзгачадир,
Қуввати бир йилга бўлгай танга дармон, сумалак.
Аҳмадо Наврўз куни бўлса муҳайё шоҳ таом,
Безагай тансиқлиги бирла дастурхон, сумалак.

Аҳмаджон ЭРГАШЕВ.

КЕЛИШИНГ БОШҚА

Тарихинг, таърифинг тилларда достон,
Қуёш чарақлайди, мовийдир осмон.
Ҳофиз қўшиқ айтар, рақс этар жонон,
Севинч бағишлайсан кексаю ёшга,
Наврўзжон, бу йилги келишинг бошқа.

Бир ён катта кураш, бир ён кўпкари,
Аския, айтишув, ўланлар бари,
Янгаларнинг айтган авжли ёр-ёри...
Севинч бағишлайди кексаю ёшга,
Наврўзжон, бу йилги келишинг бошқа.

Шоирларнинг айтар сўзи бўлиб кел,
Яйловларда қўю қўзи бўлиб кел,
Майли, гулбаҳорнинг ўзи бўлиб кел,
Севинч бағишлайсан кексаю ёшга,
Наврўзжон, бу йилги келишинг бошқа.

Ҳикмат бахши МУСИРМОНОВ.

ТАРАДДУД

Чортоқ шаҳар маданият ва истироҳат боғида ташкил этилган «Чортоқ чироқлари» ашула ва рақс ансамбли аъзолари шу кунларда саноат, транспорт корхоналари, колхозлар, совхозлар меҳнаткашларига намунали хизмат кўрсатишаяпти. Улар янги йилдан бери жойларда 30 дан ортиқ чиқиш қилдилар.

— 21 март куни жумҳуриятимизда кенг нишонланадиган анъанавий Наврўз байрамига катта тайёргарлик кўраяпмиз, — деди ёш санъаткорларнинг бадиий раҳбари, жаҳон ёшлари ва студентлари VI фестивалининг лауреати Сотиболди Йўлдошев. — Маданият ва истироҳат боғида, «Гулшан» дам олиш оромгоҳида театрлаштирилган томошалар кўрсатамиз. Байрам куни ишлаб топилган маблағни эса жумҳуриятимиз Болалар фонди жамғармасига ўтказамиз.

О. МЎМИНОВ.

Спорт ахбороти

ФУТБОЛ

Мамлакат биринчилиги билан бир қаторда халқаро мусобақалар ҳам бўлиб ўтмоқда. Чунончи, ёш футболчилар Европа чемпионати учрашувларини давом эттираяптилар. Куни-кеча Симферополь шаҳрида қитъа биринчилигининг дастлабки чорак финал матчи бўлиб ўтди. Совет футболчилари ГФР вакилларини қабул қилдилар.

Маълумки, Ғарбий Германия терма командаси ҳақли равишда Европадаги кучли коллективлардан бири ҳисобланади. Мазкур учрашув буни яна бир бор тасдиқлади. Меҳмонлар ёшларимизнинг устунликка эришишларига имкон бермадилар. Майдонда ғолиблик учун кураш қизғин тус олди.

ГФР футболчилари уюштирган хавфли ҳужумлардан бирида шошиб қолган Баль тўпни ўз дарвозасига киритиб юборди. Бу командамизни оғир аҳволга солиб қўйди. Аммо улар ташаббусни аста-секин қўлга олиб, ГФР терма командаси дарвозаси олдида кескин ҳолатларни содир қила бошлашди. Ниҳоят, футболчиларимизнинг астойдил ҳаракатлари самара берди. Иккинчи бўлимнинг 67-минутида Шалимов жавоб тўпини киритиб, ҳисобни тенглаштирди. Натижада учрашув 1:1 ҳисобида дуранг бўлиб, кучлар нисбати сақлаб қолинди.

Икки терма команда баҳсида республикамиз вакили пахтакорчи Андрей Пятницкий ҳам иштирок этди. У мамлакатимиз спорти шарафини муваффақиятли ҳимоя қилмоқда.

ШАХМАТ

Икки таниқли гроссмейстер, собиқ жаҳон чемпиони Анатолий Карпов билан голландиялик Ян Тимман ўртасида жаҳон биринчилиги учун даъвогарларнинг финал баҳси давом этмоқда. Куни-кеча ўтказилган бешинчи партия ҳам кескин кураш остида ўтди. Томонлар уч соату 32 дақиқа дона сурганларидан сўнг битимга рози бўлдилар. Анатолий Карпов 2,5:1,5 ҳисобида олдинда бораяпти.

Эслатиб ўтамиз: улар ўртасидаги тўртинчи партия оқларнинг 61-юришидан сўнг кечиктирилганди. Рақиблар кеча баҳсни давом эттирдилар. Унда олдиндан кимнинг ютиши тўғрисида бирон-бир фикр билдириш мушкул. Кучлар тенг: иккала томонда ҳам биттадан от, биттадан фил, тўрттадан пиёда қолган. Фақат қора доналар билан ўйнаган Ян Тимман бироз устунликка эга.

ХОККЕЙ

Тўпли хоккей бўйича СССР биринчилиги ниҳоясига етди. Унда Олмаота динамочиларининг омади келди. Улар олий лига коллективлари мусобақасида биринчи ўринни эгаллаб, олтин медалларни қўлга киритдилар. Команда ўз тарихида иккинчи марта СССР чемпиони бўлди.

«Енисей» (Красноярск) командасига кумуш, Свердловск армиячиларига эса бронза медаллари тегди.

Муҳаррир ўринбосари
Н. ЁҚУБОВ.

ОЙНАИ ЖАҲОНДА КЎРИНГ

17 МАРТ, ШАНБА

● ЎзТВ I

9.00 «Ассалому алайкум». Мусиқий ахборот.

*

10.00 «Табиат ва биз». Кинопрограмма.
11.00 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «Бу ёруғ оламни асранг».
11.50 «Ой бориб, омон қайт». Бадиий фильм («Ўзбекфильм»).
13.10 Болалар учун театр. «Сеҳрли сўз». Гулистон мусиқий драма театрининг спектакли.
14.20 «Сизга қандай хизмат кўрсатишяпти?» АвтоВАЗ муаммолари.

* * *

18.00 Кўрсатувлар программаси.
18.05 «Қушлар байрами». Мультфильм.
18.15 Ўсмирлар учун. «Тенгдошлар».
19.00 «Ўзбек тилини ўрганамиз».
19.30 «Ахборот» (рус тилида).
19.45 «Оламга саёҳат». Кинокўрсатув.
20.30 «Ҳафтанома».
21.15 «Оқшом эртаклари».
21.30 Москва. «Время».
22.00 Жумҳурият агросаноат комплекси ходимларининг қурултойи. Қурултой қатнашчилари учун санъат усталари ва жирочи ёшлар концерти. В. И. Ленин номли СССР Халқлари дўстлиги саройидан трансляция пайтида ёзиб олинган.

● ЎзТВ II

ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ:

9.00 «Савту калом». Мусиқий ахборот.
9.55 Кинопрограмма.
10.55 Фильм-концерт.
11.55 «Она айиқ» операциясининг барбод бўлиши». Бадиий фильм.

* * *

17.35 Кўрсатувлар программаси.
17.40 «Лабиринт».
18.20 Мультфильм.
18.40 «Ёшлар ва қайта қуриш».
19.00 «Новости».
19.20 «Мерос».
20.00 «Ахбор».
20.20 Концерт.
21.30 Москва. «Время».
22.00 «Она айиқ» операциясининг барбод бўлиши». Бадиий фильм.

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 «Онам, дадам ва мен».
9.35 «Уй академияси».
10.05 «Йил фасллари».
11.05 Режиссёр Г. Козинцев фильмлари. «Дон Кихот». Бадиий фильм («Ленфильм»).
12.40 «Партнёр».
13.10 Ғалабанинг 45 йиллигига. «Запас вариант». Бадиий фильм (Руминия).
14.35 «Иркит ўрдакча». Мультфильм.
14.55 «Мўъжизасиз мўъжизалар».
15.55 «Ғолиблар».
16.55 «Ер — она масканимиз». Фотоконкурс.
17.00 «Салом, азизим». РСФСРда хизмат кўрсатган артист М. Суворова куйлайди.
17.25 «Сиёсий суҳбатлар». КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига Ҳаракат дастури лойиҳасини муҳокама қиламиз.
17.55 «Камалак». Халқ ижодиёти телепрограммаларининг VIII Халқаро фестивали. «Покистон вилоятлари бўйлаб мусиқий сайр».
18.30 «Халқаро панорама».
19.15 «Қора бўри ҳақида афсона». Премьера. «Денгиз жанги». Мультфильмлар.
19.30 Ти-Би-Эс телевидениеси кечаси (Япония).
21.30 «Время».
22.00 Долзарб интервью.
22.10 «Телескоп».
22.35 Ти-Би-Эс телевидениеси кечасининг давоми.

● МТ II

8.30 Эрталабки гимнастика.
8.45 «Оқ бўталоқ». Мультфильм.
9.05 «Экранда 01 хизмати».
9.35 «Кўлдаги оққушлар». Бадиий фильм, субтитр билан («Молдова-фильм»).
12.00 Рус тили.
12.30 Матбуот клуби.
13.30 «Ҳамдўстлик» видеоканали.
16.30 «Совет Россияси» видеоканали.
19.00 «Время». Янгиликлар телевизион хизмати (сурдо таржимаси билан).
19.30 СССР Олий Совети сессиясида. Танаффус пайтида (20.30) — Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар! «Ака-ука Люпар». Мультфильм. 1-қисм.

Р — 03165 Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Д. 1157. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12